

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

281-17/ 17

Београд

дел.бр. 15126 датум: 13. 04. 2017.

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

МОНИТОРИНГ
ЗАВОДА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Извештај о посети **ОЗ Нови Пазар**

Београд, март 2016. године

ОПШТА ЗАПАЖАЊА

Окружни затвор у Новом Пазару се налази у центру града и не само што је окружен стамбеним кућама већ и управну зграду дели са другим институцијама.

Имајући у виду локацију Завода, површину и распоред просторија са којим располаже, као и безбедносне аспекте услед дељења објекта са другим институцијама у Новом Пазару, НПМ сматра да је потребно да Управа за извршење кривичних санкција размотри могућност да се Завод измести у примерен нови објекат.

САДРЖАЈ

1. УВОД

- 1.1. ОСНОВНЕ НАПОМЕНЕ
 - 1.1.1. Мандат НПМ
- 1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ ЗАВОДУ
 - 1.2.1. Општи подаци о посети
 - 1.2.2. Ток посете
 - 1.2.3. Сарадња завода са НПМ
- 1.3. ПОДАЦИ О ЗАВОДУ
 - 1.3.1. Општи подаци о Заводу
 - 1.3.2. Посебни подаци / Службени подаци из 2015. године
 - 1.3.3. Посебни подаци / Службени подаци на дан посете
 - 1.3.4. Локација и архитектура Завода

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

- 2.1. МАТЕРИЈАЛНИ И ДРУГИ ЖИВОТНИ УСЛОВИ
 - 2.1.1. Просторије - спаваонице
 - 2.1.2. Заједничке просторије
 - 2.1.3. Хигијена у заводу
 - 2.1.4. Смештај прекршајно кажњених лица
- 2.2. ИСХРАНА
 - 2.2.1. Кухиња
 - 2.2.2. Трпезарија
 - 2.2.3. Набавка прехранбених и других ствари за личну употребу
- 2.3. ПРАВНА ЗАШТИТА, БЕЗБЕДНОСТ И КОНТРОЛА РАДА ЗАВОДА
 - 2.3.1. Правна заштита
 - 2.3.1.1. Информисање о правима и доступност прописа
 - 2.3.1.2. Пружање правне помоћи
 - 2.3.1.3. Посете браниоца, конзулата и организација за заштиту људских права
 - 2.3.1.4. Притужбе, жалбе и поднесци
 - 2.3.2. Безбедност
 - 2.3.2.1. Повреде безбедности (ванредни догађаји)
 - 2.3.2.2. Мере безбедности
 - 2.3.2.2.1. - Претреси (прегледи) лица, просторија и пакета
 - 2.3.2.2.2. - Видео надзор
 - 2.3.2.2.3. - Служба за обезбеђење
 - 2.3.2.2.4. - Аларм за позивање страже
 - 2.3.2.3. Мере принуде
 - 2.3.2.4. Посебне мере
 - 2.3.2.4.1. - Смештај под појачани надзор
 - 2.3.2.5. Дисциплинске мере
 - 2.3.2.5.1. - Упућивање у самицу
 - 2.3.4. Контрола рада завода
- 2.4. ТРЕТМАН И ПОЛОЖАЈ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ
 - 2.4.1. Третман
 - 2.4.1.1. Одсек за третман
 - 2.4.1.2. Пријем осуђеног и спровођење програма поступања
 - 2.4.1.3. Измена програма поступања / накнадно разврставање
 - 2.4.1.4. Социјална подршка и припрема осуђених за отпуст
 - 2.4.2. Образовање и стручно оспособљавање
 - 2.4.3. Упошљавање
 - 2.4.4. Слободно време
 - 2.4.4.1. Време изван затворених просторија и физичке активности
 - 2.4.4.2. Културне и уметничке активности

- 2.4.5. **Обавештавање**
- 2.4.5.1. *Штампа*
- 2.4.5.2. *Телевизија*
- 2.4.5.3. *Библиотека*
- 2.4.6. **Посете**
- 2.4.7. **Пошиљке и комуникација**
- 2.4.7.1. *Пакети*
- 2.4.7.2. *Новчане пошиљке*
- 2.4.7.3. *Телефонирање*
- 2.4.8. **Верска права**
- 2.5. **ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА**
- 2.5.1. **Организација**
- 2.5.1.1. *Здравствено особље*
- 2.5.1.2. *Здравствене евиденције*
- 2.5.1.3. *Остваривање обавеза и дужности лекара у Заводу*
- 2.5.1.4. *Просторије за пружање здравствене заштите*
- 2.5.1.5. *Апотека, подела лекова и терапије*
- 2.5.2. **Лекарски прегледи**
- 2.5.2.1. *Прегледи по пријему*
- 2.5.2.2. *Прегледи по захтеву*
- 2.5.2.3. *Прегледи у посебним случајевима*
- 2.5.3. **Лечење и интервенције**
- 2.5.3.1. *Лечење и интервенције у Заводу*
- 2.5.3.2. *Лечење и интервенције ван Завода*
- 2.5.3.3. *Стоматолошка заштита*
- 2.5.3.4. *Лечење душевно оболелих лица, лица која болују од заразних и болести зависности*
- 2.5.4. **Посебни аспекти здравствене заштите**
- 2.5.4.1. *Заразне болести*
- 2.5.4.2. *Болести зависности*
- 2.5.4.3. *Повређивања*
- 2.5.4.4. *Штрајк глађу*
- 2.5.4.5. *Смртни случајеви*
- 2.6. **Надзор над радом здравствене службе**

1. УВОД

1.1. ОСНОВНЕ НАПОМЕНЕ

1.1.1. МАНДАТ НПМ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима, и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица „Секретаријат Националног механизма за превенцију тортуре“, која обавља стручне послове НПМ, чији је мандат одређен чланом 4. Опционог протокола за превенцију тортуре. Секретаријатом руководи секретар НПМ у складу са смерницама заменика Заштитника грађана, задуженог за заштиту права лица лишених слободе.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ², којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног поступка по јавном позиву³, Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то Београдски центар за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Група 484, Иницијативу за права особа са менталним инвалидитетом (MDRI-S), Комитет правника за људска права (YUCOM), Међународну мрежу помоћи (IAN), Одбор за људска права – Ваљево, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Центар за људска права – Ниш.

По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеној установи. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

¹ "Сл. лист СЦГ - Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 7/11

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен је 29. јануара 2016. год. у "Службеном гласнику Републике Србије".

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ ЗАВОДУ

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Окружни затвор у Новом Пазару
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	16. и 17. март 2017. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови Националног механизма за превенцију тортуре у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака („Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 16/2005 и 2/2006 и "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 7/2011)
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
ВРСТА ПОСЕТЕ	редовна, по Плану посета за 2017. годину
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је најављена
САСТАВ ЗА ПОСЕТУ	<p>Вођа тима: Јелена Унијат, <i>Заштитник грађана / НПМ</i></p> <p>Чланови тима: Марко Анојчић, <i>Заштитник грађана / НПМ</i> Јелена Самарџић, <i>Заштитник грађана / НПМ</i> Јелена Јелић, <i>Заштитник грађана / НПМ</i> Проф. др Ђорђе Алемпијевић, <i>специјалиста за судску медицину</i></p>

1.2.2. ТОК ПОСЕТЕ

Национални механизам за превенцију тортуре посете установама у којим се налазе лица лишена слободе обавља у складу са усвојеном методологијом, по којој посета садржи пет фаза.

ФАЗА I: РАЗГОВОР СА УПРАВНИКОМ ЗАВОДА

Посета тима Националног механизма за превенцију тортуре започета је, у оквиру I фазе по утврђеној методологији, са Управом Завода.

У уводном излагању, вођа тима Националног механизма за превенцију тортуре указао је на мандат Националног механизма за превенцију тортуре, опште циљеве који се желе постићи, принципе поступања и план посете Заводу.

Представници Управе Завода су представили институцију у општим цртама, и указали на основне проблеме са којима се Завод суочава у раду.

ФАЗА II: ОБИЛАЗАК УСТАНОВЕ

Тим Националног механизма за превенцију тортуре је обишао смештајне капацитете, најпре просторије за смештај притвореника, просторије за смештај осуђених и прекршајно кажњених лица, пријемно одељење, просторију за смештај лица под посебним и дисциплинским мерама, затим просторе за шетњу, кухињу и трпезарију, кантину, просторије за посете и просторију за пружање здравствене заштите.

ФАЗА III: УТВРЂИВАЊЕ СТАЊА У ПОЈЕДИНИМ ОБЛАСТИМА

Посета тима Националног механизма за превенцију тортуре је, у оквиру III фазе посете по утврђеној методологији, обухватила разговоре са руководиоцима областима рада (начелницима служби) у Заводу о стању у релевантним областима као што су безбедност и инциденти, мере принуде, посебне и дисциплинске мере, права лица лишених слободе и њихов третман, здравствена заштита и сл.

Начелници и друга одговорна лица у Заводу су чланове тима Националног механизма за превенцију тортуре информисали о стању у Заводу и проблемима са којима се суочавају у раду.

Током разговора извршен је увид и фотографисање документације релевантне за утврђивање стања и поштовања права лица лишених слободе.

У оквиру III фазе посете, чланови тима Националног механизма за превенцију тортуре су и обишли поједине посебне просторије референтне за област посматрања.

ФАЗА IV: ИНТЕРВЈУИ СА ЛИЦИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

Тим Националног механизма за превенцију тортуре је, током посете обавио интервјуе са око 50 лица лишених слободе, који су се у време посете налазили у Заводу. Нико од лица, са којима је обављен разговор, није се жалио на било какав облик тортуре или злостављања.

ФАЗА V: ЗАВРШНИ РАЗГОВОР СА УПРАВНИКОМ ЗАВОДА

Посета Заводу окончана је, по утврђеној методологији, разговором тима Националног механизма за превенцију тортуре са управником.

Тим Националног механизма за превенцију тортуре указао је на основне утиске о посети, пре свега о поштовању права лица лишених слободе, њиховом третману, здравственој заштити и исхрани, ученој атмосфери међу осуђенима, односу запослених према тиму Националног механизма за превенцију тортуре, о примедбама које су истакла лица лишена слободе, као и о елементима који могу довести до појаве тортуре, нечовечног или понижавајућег поступања.

1.2.3. САРАДЊА ЗАВОДА СА НПМ

Управа Завода и сва затечена службена лица остварила су пуну сарадњу са тимом НПМ, омогућивши му да несметано обави своју дужност.

Запослени су показали кооперативност, дали одговоре на сва постављена питања, омогућили члановима тима НПМ приступ свим просторијама и инсталацијама, фотографисање свих делова Завода без ограничења, као и преглед, увид и фотографисање целокупне тражене документације. Омогућен је и несметан и ненадзиран разговор са свим лицима лишеним слободе по избору чланова тима НПМ.

Поступање управе Завода и свих запослених у смислу стварања услова за рад НПМ, као и недвосмислено исказана критичка свест у односу на пропусте уочене током посете, охрабрује у смислу очекивања да ће уочени недостаци на које је указано у овом извештају бити благовремено отклоњени у складу са објективним могућностима Завода.

1.3. ПОДАЦИ О ЗАВОДУ

1.3.1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ЗАВОДУ / СЛУЖБЕНИ ПОДАЦИ

НАЗИВ	Окружни затвор у Новом Пазару
АДРЕСА	ул. Ослобођења бр. 39а, 36300 Нови Пазар
ТЕЛ/ФАКС/Е-mail	телефон: 026/225 100 факс: 020/337-521 електронска пошта: npzatvor@uiks.gov.rs
УПРАВНИК	Муамер Суљевић
ВРСТА	Окружни затвор
ТИП	Полуотворени
ОДЕЉЕЊА	Отворено одељење Полуотворено одељење Затворено одељење
СЛУЖБЕ	Служба за обезбеђење Служба за опште послове Служба за третман Служба за здравствену заштиту
БРОЈ РАДНО АНГАЖОВАНИХ	укупно 37 запослених, од тога: - 1 на пословима третмана - 26 на пословима обезбеђења - 1 на пословима здравствене заштите - 8 на општим пословима
ПРЕДВИЂЕН КАПАЦИТЕТ	за укупно 88 лица, од тога: - за 36 притвореника - за 40 осуђених - за 12 прекршајно кажњених

<p>ПОСЕБНЕ ПРОСТОРИЈЕ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - за притвор (<i>притворска јединица/одељење</i>) - за пријем (<i>пријемно одељење</i>) - за извршење казне затвора за прекршај - за амбуланту - за апотеку - за смештај под појачани надзор (<i>ОПН</i>) - за усамљење и за извршење дисциплинске мере самице - за посете браниоца - за посете породице - за културне активности - за библиотеку - за обављање верског обреда - два простор за шетњу са надстрешницом (укупно 60m¹)
<p>ЕВИДЕНЦИЈЕ КОЈЕ СЕ ВОДЕ</p>	<p>Евиденција ванредних догађаја (инцидената) <i>/ води је Служба за обезбеђење електронски</i></p> <p>Евиденција примене мера принуде <i>/ води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција примене посебних мера <i>/ води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција дисциплинског кажњавања <i>/ води је матични евидентичар</i></p> <p>Евиденција дисциплинске мере упућивања у самицу <i>/ води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција поднесака, притужби, жалби и захтева за судску заштиту <i>/ води је матични евидентичар</i></p> <p>Евиденција пружања правне помоћи <i>/ води је правник</i></p> <p>Евиденција умрлих лица <i>/ води је матични евидентичар</i></p> <p>Евиденција лекарских прегледа <i>/ води је медицински техничар</i></p> <p>Евиденција контроле квалитета хране <i>/ воде је кувар и лекар</i></p> <p>Евиденција о лицима која одбијају лечење, храну или воду <i>/ води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција повреда на раду <i>/ води је правник</i></p>

1.3.2. ПОСЕБНИ ПОДАЦИ / СЛУЖБЕНИ ПОДАЦИ ИЗ 2016. ГОДИНЕ

ВАНРЕДНИ ДОГАЂАЈИ (ИНЦИДЕНТИ) У ЗАВОДУ	<p>У 2016. години у Заводу је било:</p> <p>17 ванредних догађаја (инцидената), и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 удаљење; - 9 насиља међу затвореницима (туче, убиства и сл.); / у којима је учествовало 14 лица - 1 проузроковања материјалне штете; / у којем је учествовало 1 лице - 1 поседовање психоактивних супстанци; / у којем је учествовало 1 лице - 2 нарушавања кућног реда Дома; / у којем је учествовало 2 лице - 1 самоубиство; - 2 самоповређивања
МЕРЕ ПРИНУДЕ У ЗАВОДУ	<p>У 2016. години нису примењиване мере принуде</p>
ПОСЕБНЕ МЕРЕ У ЗАВОДУ	<p>У 2016. години према 2 лица су одређене посебне мере, и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> - према 2 лица тестирање на заразне болести или психоактивне супстанце
ДИСЦИПЛИНСКЕ МЕРЕ У ЗАВОДУ	<p>У 2016. години је изречено 7 дисциплинских мера:</p> <ul style="list-style-type: none"> - према 1 лицу упућивање у самицу - према 2 лица ограничење или забрана примања новца - према 1 лицу ограничење или забрана примања пакета - према 1 лицу укор
ПОДНЕТЕ ПРИТУЖБЕ, ЖАЛБЕ и ЗАХТЕВИ ЗА СУДСКУ ЗАШТИТУ	<p>У 2016. години лица смештена у Заводу нису подносила притужбе, жалбе и захтеве за судску заштиту</p>
ПОДНЕТЕ ПРИТУЖБЕ СУДИЈИ ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА	<p>У 2016. години није било притужби притвореника судији за извршење кривичних санкција</p>
ПРУЖЕНЕ ЗДРАВСТВЕНЕ УСЛУГЕ У ЗАВОДУ	<p>У 2016. години у Заводу је 1097 пута пружена здравствена услуга (здравствени прегледи и интервенције), за укупно 456 лица</p>
УПУЋИВАЊЕ У ЗДРАВСТВЕНУ УСТАНОВУ	<p>У 2016. години, ради пружања здравствене заштите ван Завода, лица су упућена:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 21 пут у Специјалну затворску болницу у Београду - 215 пута у друге здравствене установе

СМРТНИ СЛУЧАЈЕВИ	У 2016. години у Заводу се догодио 1 смртни случај и од стране надлежних органа обављена је обдукција
ПРАВНА ПОМОЋ	У 2016. години 37 пута је лицима смештеним у Заводу пружена правна помоћ
ПРЕМЕСТАЈИ ПРЕКИДИ И ПРЕВРЕМЕНА ОТПУСТАЊА	У 2016. години није било премештаја, прекида нити превременог отпуштања лица са извршења казни затвора

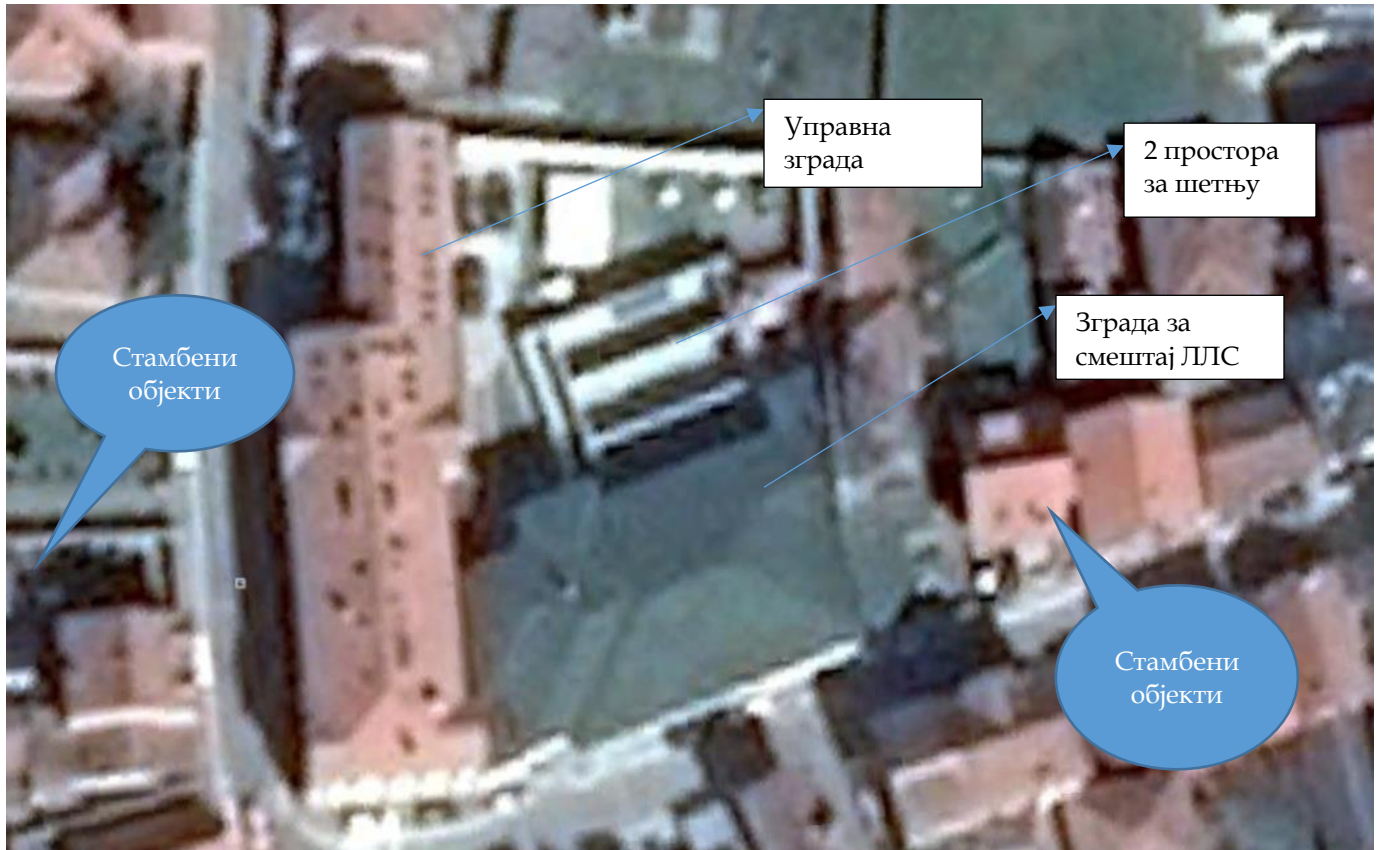
1.3.3. ПОСЕБНИ ПОДАЦИ / СЛУЖБЕНИ ПОДАЦИ НА ДАН ПОСЕТЕ

БРОЈ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ СМЕШТЕНИХ	Укупно 77 лица, од тога: - 24 у притвору - 53 на извршењу казне затвора , и то: - 46 осуђених / 0 у пријемном одељењу / 4 у отвореном одељењу / 21 у полуотвореном одељењу / 21 у затвореном одељењу - 7 прекршајно кажњених
БРОЈ ПРИПАДНИКА ПОСЕБНИХ ГРУПА	У тренутку посете није било припадника посебних група (лица са инвалидитетом, странаца, жена и малолетника у притвору)
БРОЈ ОСУЂЕНИХ ПОД МЕРАМА	У тренутку посете није било осуђеника под посебним мерама, али су 2 лица чекала на извршење дисциплинске мере упућивања у самицу
БРОЈ РАДНО АНГАЖОВАНИХ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ	Укупно 16 лица, од тога: - 0 притворених - 16 на извршењу казне затвора , и то: - 9 осуђених / 2 из отвореног одељења / 7 из полуотвореног одељења / 2 из затвореног одељења - 2 прекршајно кажњена - 11 у Заводу - 5 ван Завода
БРОЈ ИНФЕКТИВНО ОБОЛЕЛИХ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ	18 лица

1.3.4. ЛОКАЦИЈА И АРХИТЕКТУРА ЗАВОДА

Завод се налази у центру града, окружен стамбеним кућама.

Зграда у којој су смештене канцеларије управног дела зграде Завода саграђена је 1952. године. Завод користи просторије у приземном делу објекта, док се на првом спрату налази нижа и средња музичка школа "Стеван Мокрањац", на другом спрату Историјски архив Новог Пазара, а у поткровљу је смештен атеље који користи више ликовних уметника из Новог Пазара. Прозори сва три етажа гледају према кругу Завода, односно објекту у којем су смештена лица лишена слободе, што представља велики проблем у безбедносном смислу. Зграда павиљона је приземног типа, правоугаоног облика, у дворишту опасана зидом висине 4 метара.

ОКРУЖНИ ЗАТВОР У НОВОМ ПАЗАРУ

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

2.1. МАТЕРИЈАЛНИ И ДРУГИ ЖИВОТНИ УСЛОВИ

Према службеним подацима, капацитет Завода је за смештај 88 лица лишених слободе. На дан посете тима НПМ, у Заводу се налазило укупно 77 лица лишених слободе, и то: 24 лица у притвору, 7 прекршајно кажњених, 46 осуђеника (4 у отвореном одељењу, 21 у полуотвореном и 21 у затвореном одељењу). У тренутку посете није било нераспоређених лица по групама, односно није било било лица у пријемном одељењу.

Завод располаже са два објекта. У једном су смештене канцеларије затворске управе, односно Завод користи просторије у приземном делу, док се на првом спрату налази нижа и средња музичка школа „Стеван Мокрањац“, на другом спрату Историјски архив Новог Пазара, а у поткровљу је смештен атеље који користи више ликовних уметника из Новог Пазара. Прозори сва три етажа гледају према кругу Завода, односно објекту у којем су смештена лица лишена слободе. Према службеним наводима, наведено представља велики проблем у безбедносном смислу, с обзиром да лица лишена слободе могу да комуницирају са спољним светом.

Други објекат у кругу Завода се користи за смештај лица лишених слободе. У призмељу се налазе следеће просторије: просторије-спаваонице притвора; једна просторија која је под видео надзором, која служи за полицијско задржавање и за извршење дисциплинских и посебних мера; просторија за дежурне припаднике Службе за обезбеђење; канцеларија васпитача; библиотека и кухиња. На спрату објекта налази се дневни боравак, као и спаваонице за осуђене и прекршајно кажњена лица. У кругу Завода налазе се два веома скучена бетонска простора за шетњу, као и просторије за посете. Просторије Завода не испуњавају архитектонске и просторне стандарде и услове како за смештај лица лишених слободе, тако и за спровођење било каквог васпитно-корективног и третманског рада. Према службеним наводима, разматрана је могућност да се за Завод обезбеди други објекат, међутим до тога није дошло.

Из наведених разлога, НПМ упућује Управи за извршење кривичних санкција следећу:

1.

ПРЕПОРУКУ

Управа за извршење кривичних санкција предузеће потребне мере и активности из своје надлежности у циљу обезбеђивања одговарајућег објекта за потребе Окружног затвора у Новом Пазару, који ће испуњавати услове предвиђене важећим прописима и стандардима.

Услед недостатка простора, један од највећих проблема са којима се Завод суочава је тај да се лица задржана до 48 сати по основу Законика о кривичном поступку⁴ углавном смештају заједно у просторије-спаваонице заједно са притвореницима, а прекршајно кажњена лица са осуђенима.⁵

2.

УТВРЂЕНО

У Заводу се лица којима је одређено полицијско задржавање смештају у истим просторијама-спаваоницама заједно са притвореницима.

⁴ Законик о кривичном поступку („Сл. гласник РС“, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13 и 55/14).

⁵ Види препоруку под 2.4.1.3.

РАЗЛОЗИ

Полицијски службеници задржавају лице у службеним просторијама полиције за задржавање или у за то одређеним просторијама надлежних органа правосуђа. Ако је лице задржано у просторијама органа правосуђа мора бити физички одвојено од притворених лица и лица која су на издржавању казне.⁶

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Нови Пазар ће се лица којима је одређено полицијско задржавање смештати у посебним просторијама-спаваоницама, одвојено од притворених лица и лица која су на издржавању казне затвора.

2.1.1. ПРОСТОРИЈЕ - СПАВАОНИЦЕ

Све просторије-спаваонице су опремљене лежајевима, столовима и клупама за седење, као и касетама за одлагање личних ствари. Просторије имају адекватну природну и вештачку светлост, као и доток свежег ваздуха.

У свакој просторији-спаваоници се налази и опремљено купатило, вратима и зидом одвојено од остатка просторије. Топле воде имају 3 пута недељно, а по потреби и чешће. Санитари уређаји су углавном у добром стању, односно зависно од тога како их лица лишених слободе одржавају.

⁶ Правилник о полицијским овлашћењима, члан 28. став 2.

Лежајеве су у добром стању, међутим душеци и ћебад су углавном стари, прљави и дотрајали.

3.

УТВРЂЕНО

У Заводу је највећи број душека и ћебади које користе лица лишена слободе су прилично стари, прљави и дотрајали.

РАЗЛОЗИ

Сваком осуђеном се обезбеђује посебан лежај са постељином. Постељина се састоји од: душека, јастука, јастучнице, чаршава, ћебади и навлаке за ћебе.⁷

Сваки затвореник има право на засебан кревет и сопствену прикладну постељину, која се одржава у добром стању и мења довољно често.⁸

Услови смештаја затвореника, нарочито просторије за спавање, морају бити такви да не нарушавају људско достојанство, да се испуњавају захтеви за одржавање здравља и хигијене.⁹

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Пазар омогућиће лицима лишеним слободе прикладну постељину, нарочито одговарајуће душеке и ћебад.

2.1.2. ЗАЈЕДНИЧКЕ ПРОСТОРИЈЕ

У Заводу постоји једна просторија за дневни боравак са адекватним дотоком природне и вештачке светлости и свежег ваздуха. Поред столова и клупа за седење у дневном боравку се налази и мала чајна кухиња, као и фрижидер. Према службеним наводима, фрижидер је у тренутку посете НПМ био у квару, али иначе ради и лица лишена слободе могу да га користе.

Притвореници немају просторију за дневни боравак, тако да у спаваоницама проводе највећи део дана (осим у време предвиђено за шетњу, посете и сл.).

⁷ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 18.

⁸ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Res (2006) 2, тачка 21.

⁹ Ibid.

4.

УТВРЂЕНО

У Заводу у затвореном одељењу притвореницима није обезбеђена просторија за дневни боравак.

РАЗЛОЗИ

Притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, ако Закоником о кривичном поступку није друкчије одређено.¹⁰

Затвореници не могу једноставно бити остављени да недељама, можда чак и месецима, чаме затворени у својим ћелијама, без обзира како добри били материјални услови унутар самих ћелија. Европски комитет за спречавање мучења сматра да би требало тежити да се осигура да лица у притворским јединицама буду у могућности да проведу разуман део дана (8 сати или више) изван својих ћелија, укључени у сврсисходне активности разноликог карактера.¹¹

Осуђени има право на смештај који одговара савременим хигијенским условима и месним климатским приликама. Разврставање осуђеног у просторије за заједнички боравак и спаваонице спровешиће се уз брижљиву оцену свих околности и података евидентираних у пријемном одељењу, посебно имајући у виду узраст, личне особине и склоности, као и друга својства од којих зависи међусобни утицај и опасност од међусобног физичког и психичког угрожавања.¹²

Осуђенима се обезбеђује простор за дневни боравак. У простору за дневни боравак мора се обезбедити довољан број столица и одговарајући број столова према броју осуђеника који га користе. Простор за дневни боравак мора имати техничке услове за коришћење радио и телевизијског апарата.¹³

Казнено-поправни завод у Београду омогућиће осуђенима на извршењу казне затвора да ван спаваоница, у заједничком простору за дневни боравак, заједно са другим осуђенима проводе расположиво време током дана, осим уколико је то, у појединачном случају и на ограничено време, у супротности са изреченом посебном или дисциплинском мером, здравственим стањем осуђеног, утврђеним програмом поступања или другим на закону заснованим разлогом.

Казнено-поправни завод у Београду распоређиваће осуђене у просторије за заједнички дневни боравак уз брижљиву оцену свих релевантних околности, посебно имајући у виду узраст, личне особине и склоности, као и друга својства осуђених, од којих зависи позитиван међусобни утицај и одсуство опасности од међусобног физичког и психичког угрожавања.¹⁴

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Пазар ће обезбедити наменску просторију за дневни боравак притворених лица, опремљену довољним бројем столица и одговарајућим бројем столова, као и техничким условима за коришћење радио и телевизијског програма.

2.1.3. ХИГИЈЕНА У ЗАВОДУ

Хигијена у целом Заводу је задовољавајућа.

Завод располаже са индустријском машином за прање и сушење веша. Према службеним наводима, као и наводима лица лишених слободе, постељина у Заводу се мења и пере једном у две недеље. Такође, лицима којима је то потребно обезбеђује се одећа према годишњим добима, као и хигијенски пакети и хемијска средства за одржавање хигијене просторија.

¹⁰ ЗИКС, чл. 239.

¹¹ Извод из 2. Општег извештаја Европског комитета за спречавање мучења, *CPT/Info* (92) 3

¹² ЗИКС, чл. 77 ст. 1, 2.

¹³ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 16, ст. 3, 4, 5.

¹⁴ Препорука Заштитника грађана упућена КПЗ Београд, бр. 281-46/16 од 01, јуна 2016.г., став I.

2.1.4. СМЕШТАЈ ПРЕКРШАЈНО КАЖЊЕНИХ ЛИЦА

Прекршајно кажњена лица смештају се у просторије-спаваонице заједно са осуђенима (види препоруку под 2.4.1.3.).

2.2. ИСХРАНА

У Заводу је запослен један професионални кувар у радном односу на неодређено и један на одређено време. Помоћне послове у припреми хране врше осуђени. Лица ангажована на припреми хране имају важеће санитарне књижице.

Недељни јеловници су доступни лицима лишеним слободе¹⁵, а потписани су од стране шефа кухиње, лекара и управника. Постоје четири врсте јеловника: уобичајени (редовни), дијетални (за дијабетичаре), јеловник за лица муслиманске вероисповести и посни јеловник.

Намирнице се чувају у адекватним условима, односно у посебним просторијама и хладњачи. Набављају се преко централних јавних набавки које спроводи Управа за извршење кривичних санкција, као и донација.

Разговарајући са лицима лишеним слободе, лица су углавном навела да је исхрана добра, али да им највише значи храна коју добијају путем пакета. НППМ је извршио увид у недељне јеловнике и утврдио да су готово свакодневно заступљени месо, млечни производи и поврће. Такође, приликом обиласка Завода тим НППМ је уочио велике количине воћа (поморанце, јабуке, банане, киви и сл.) које лица лишена слободе добијају путем пакета.

2.2.1. КУХИЊА

Кухиња се налази у приземљу Завода. Кухиња делује одржавано, влага није приметна, а хигијена просторије и опреме је задовољавајућа. У фрижидеру су затечени узорци хране који се чувају. Кухиња је опремљена адекватном опремом. Санитарни преглед воде и радних површина редовно.

2.2.2. ТРПЕЗАРИЈА

У Заводу не постоји трпезарија. Оброци се лицима лишеним слободе сервирају у просторијама-спаваоницама

¹⁵ Тим НППМ је у свакој просторији-спаваоници затекао одштампане недељне јеловнике.

2.2.3. НАБАВКА ПРЕХРАМБЕНИХ И ДРУГИХ СТВАРИ ЗА ЛИЧНУ УПОТРЕБУ

У Заводу не постоји кантина, тако да се лица лишена слободе снабдевају намирницама са списка, који се налази у свакој просторији – спаваоници. На списку се налазе разне врсте прехранбених производа и средстава за одржавање личне хигијене. Увидом у списак, утврђено је да су цене у нивоу уобичајених тржишних цена у продавницама. Лица лишена слободе навела су да су задовољна у погледу асортимана производа са списка.

2.3. ПРАВНА ЗАШТИТА, БЕЗБЕДНОСТ И КОНТРОЛА

2.3.1. ПРАВНА ЗАШТИТА

2.3.1.1. Информисање о правима и доступност прописа

Ради информисања лица лишених слободе о њиховим правима и обавезама током боравка у Заводу у спаваоницама су им доступни релевантни прописи. Поред тога, у дневном боравку истакнут је кућни ред, а на располагању су им и одштампани акт о кућном реду и други подзаконски прописи, преведени на неколико језика, као и међународни прописи о извршењу кривичних санкција.

Осуђеници који су недавно ступили на извршење казне навели су члановима тима НПМ да су упознати са својим правима и обавезама, а и остала лица лишена слободе са којима су обављени разговори и која су учествовала у различитим поступцима вођеним у Заводу су била упозната са процедурама.

2.3.1.2. Пружање правне помоћи

У Заводу се води посебна књига – евиденција пружања правне помоћи, према којој је током 2016. године лицима лишеним слободе 37 пута пружена правна помоћ на основу њиховог захтева, а у 2017. години 8 пута. Лица се најчешће обраћају раду пружања помоћи око састављања молби и жалби у поступцима за условни отпуст.

Завод има једног запосленог на правним пословима, који води поступке у којима се одлучује о правима и одговорностима лица лишених слободе: он поступа по притужбама и води дисциплинске поступке за лакше преступе, односно председник је дисциплинске комисије која води поступке за теже преступе. Поред њега, два припадника Службе за обезбеђење су дипломирани правници, па би у дисциплинским поступцима они могли пружити стручну правну помоћ. Уз позив на расправу у дисциплинском поступку осуђени се обавештавају о праву на стручну правну помоћ и оставља им се довољно времена за припрему одбране, али ово обавештење не садржи списак дипломираних правника из Завода који би им могли пружити стручну правну помоћ.

5.

УТВРЂЕНО

У Заводу осуђена лица се не обавештавају о службеницима који би им могли пружити правну помоћ у дисциплинском поступку који је против њих покренут.

РАЗЛОЗИ

Стручну правну помоћ осуђеном у дисциплинском поступку може да пружи дипломирани правник. Ако осуђени у дисциплинском поступку нема свог пуномоћника, завод му доставља списак дипломираних правника из завода. Уз позив за расправу осуђеном се доставља предлог за покретање дисциплинског поступка, уз обавештење о праву на стручну правну помоћ.¹⁶

¹⁶ Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима ("Сл. гласник РС", 79/14), чл. 39. ст. 1. – 3.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Пазар ће у обавештењу о праву на правну помоћ осуђеним лицима у дисциплинском поступку навести дипломиране правнике из Завода који им ту помоћ могу пружити, уколико немају свог пуномоћника.

Осуђеници против којих је вођен дисциплински поступак су тиму НППМ навели да су били упознати са могућношћу да имају браниоца у дисциплинском поступку, али да им није био потребан.

2.3.1.3. Посете браниоца, конзулата и организација за заштиту људских права

У дворишту Завода се налазе 2 просторије за отворене посете. Обе су опремљене са столом и неколико столица и визуелни надзор над посетом је могуће обављати споља, с обзиром да су врата од стакла и да просторије имају два велика прозора.

2.3.1.4. Притужбе, жалбе и поднесци

У ходнику су лицима лишеним слободе доступни формулари поднесака којима се могу обратити разним органима: поднесак начелнику или другом овлашћеном лицу из одговарајуће службе завода (интерни поднесак), притужба управнику, притужба директору Управе за извршење кривичних санкција, притужба Заштитнику грађана и други.

Увидом у један од интерних поднесака, утврђено је да је подносилац добио писмени и образложени одговор на њега у року од 3 дана.

Током 2016. године није било притужби осуђених лица управнику Завода због повреда права или других неправилности које су према њима учињене, а једина притужба која је до сада у 2017. години поднета је повучена, па је поступак обустављен.

Рачунајући и поменути притужбу, током 2017. године је евидентирано 20 писмених обраћања лица лишених слободе управнику Завода, углавном ради давања различитих одобрења за одређене ствари које су његовој надлежности, као што су ванредна одсуства или посете. У 10 наврата управник је обавио поверљив разговор са подносиоцем. Управник учестало, најмање једном недељно, обилази Завод и своја запажања констатује у посебној књизи. У ходнику павиљона се

налази сандуче које је означено да је за притужбе. Ово сандуче се према наводима службених лица не користи, а кључ од сандучета се налази у његовој брави.

6.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У Заводу писмени захтеви лица лишених слободе за поверљив разговор са управником не подносе се преко посебног сандучета, већ по процедури која важи за остале поднеске.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Притвореник који захтева да се непосредно обрати управнику завода и да са њим усмено разговара, писмени захтев доставиће преко посебног сандучета.</i></p> <p><i>Управник завода ће обавити разговор са притвореником. Уколико наведени разлози немају поверљив карактер упутиће га на Законом и овим правилником прописан начин остваривања и заштите права.¹⁷</i></p> <p><i>Осуђени који захтева да се непосредно обрати управнику завода и да са њим усмено разговара, писмени захтев доставиће преко посебног сандучета.</i></p> <p><i>Управник завода ће обавити разговор са осуђеним. Уколико наведени разлози немају поверљив карактер упутиће га на Законом и овим правилником прописан начин остваривања и заштите права.¹⁸</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>У ОЗ Нови Пазара лицима лишеним слободе ће се омогућити да писмене захтеве за поверљиве разговоре са управником Завода достављају преко посебног сандучета.</p> <p>Сандуче за захтеве лица лишених слободе за поверљиве разговоре са управником Завода биће доступно свим лицима лишеним слободе, означено да је за ту намену, закључано и његов кључ ће се налазити искључиво код управника.</p> <p>Управник ће приликом обиласка Завода проверавати садржину посебног сандучета и узимати у рад писмена која су на овај начин достављена.</p>

Непосредних писмених обраћања судији за извршење кривичних санкција није било.

Поднесци се предају припаднику Службе за обезбеђење у једном примерку, који га потом односи службеници задуженој за његово евидентирање у одговарајућу књигу, зависно од тога коме је поднесак упућен. На поднесак се ставља потврда о датуму пријема и број из евиденције, па се потом умножава у 3 примерка, од којих се један упућује надлежном органу, један враћа подносиоцу, а један улаже у лични лист. Када се поднесци предају у затвореној коверти, они се такође евидентирају, а подносиоцу се издаје потврда о предаји.

2.3.2. БЕЗБЕДНОСТ

2.3.2.1. Повреде безбедности (ванредни догађаји)

Служба за обезбеђење води евиденцију ванредних догађаја, на основу које је утврђено да сукоби у Заводу нису чести: у 2016. години је забележено 9 сукоба, а током 2017. године њих 5. О свим ванредним догађајима оперативни центар Управе се извештава истог дана. Против учесника су покретани дисциплински поступци и повреде су евидентирани. О насиљу између лица лишених слободе јавно тужилаштво није обавештавано: службена лица су навела да се јавно тужилаштво обавештава само уколико дође до озбиљнијих повреда, али таквих случајева у пракси није било.

Током 2016. године у Заводу се догодило самоубиство вешањем, о чему су обавештени суд и јавни тужилац. Обављени су увиђај и вештачење леша, али налаз и мишљење вештака нису достављени Заводу.

¹⁷ Правилник о извршењу мере притвора, ("Сл. гласник РС", 132/14), чл. 58.

¹⁸ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора ("Сл. гласник РС", 110/14 и 79/16), чл. 55.

7.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>Завод не добија писани налаз и мишљење вештака који је извршио преглед и обдукцију леша лица које је у тренутку смрти било лишено слободе.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p>Где је то могуће, у евиденцију о лицу лишеном слободе се уносе подаци о околностима и узроцима повреда или смрти и, у случају друге, одредишту остатака.¹⁹</p> <p>Комитет препоручује да органи Републике Србије уведу праксу спровођења темељне истраге сваке смрти пацијента, нарочито са циљем да се утврди да ли се нешто може научити што се тиче поступака рада. Наиме, Комитет понавља своју препоруку да управа затвора и затворски лекари треба систематски да добијају закључак из извештаја о обдукцији (или макар обавештења о узроку смрти), као и све резултате судске истраге таквих случајева, у вези са затвореницима који су умрли лишени слободе у затвору или спољној болници пошто су премештени из установа у којима су били.²⁰</p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Нови Пазар ће од органа поступка (јавног тужиоца или суда који је одредио вештачење) прибављати писани налаз и мишљење вештака који је извршио преглед и обдукцију леша лица које је у тренутку смрти било лишено слободе.</p>

2.3.2.2. Мере безбедности

2.3.2.2.1. Претреси (прегледи) лица, просторија и пакета

Прегледи пакета и лични претреси лица се обављају у централном ходнику који води од улазних врата у павиљон, испред дежурне канцеларије. Овај простор је под видео надзором. Уколико је гужва, ово се обавља у бочном ходнику, у који се улази из централног и који није под видео надзором.

8.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>Ходник Завода у којем се у случају потребе обављају прегледи пакета и лични претреси лица (бочни ходник код дежурне канцеларије) није покривен видео надзором.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p>У контексту превенције и истраге случајева неадекватног поступања, потребно је обратити пажњу на бољу покривеност системима видео надзора, скупа са обезбеђењем снимака и одговарајућом политиком архивирања забележеног/снимљеног материјала.²¹</p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Нови Пазар ће поставити видео надзор над бочним ходником код дежурне канцеларије и на видном месту писано обавештење о томе.</p>

¹⁹ Стандардна минимална правила Уједињених Нација за поступање са затвореницима (Нелсон Мендела правила), усвојена Резолуцијом Генералне Скупштине 17. децембра 2015. год, правило бр. 8 (ф).

²⁰ Извештај Влади Републике Србије о посети Европског комитета за спречавање мучења и нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања *CPT/Inf* (2015) 60, пар. 84.

²¹ Извештај Влади Републике Србије о посети Европског комитета за спречавање мучења и нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања *CPT/Inf* (2012) 17, пар. 37.

2.3.2.2.2. Видео надзор

Камере су постављене испред, у дворишту и унутар Завода. Под видео надзором је спаваоница намењена за извршење дисциплинске мере упућивања у самицу, која служи и за смештај лица којима је одређено полицијско задржавање, али не и тоалет, чиме је обезбеђена приватност лица које се у њој налази. Снимљени материјал се чува до 6 месеци. Овлашћено лице за увид у снимке и руковање материјалом је начелник Службе за обезбеђење.

2.3.2.2.3. Служба за обезбеђење

Службом за обезбеђење руководи начелник и тренутно се састоји од 26 припадника. Ранијом систематизацијом радних места је било предвиђено 50 припадника Службе, али је тај број новом систематизацијом смањен на 37. Конкурс за попуњавање 150 радних места у службама за обезбеђење завода за извршење кривичних санкција је окончан, а Окружни затвор у Новом Пазару ће добити 10 нових службеника, 8 мушкараца и 2 жене. Они би требало да се ускоро јаве, па ће бити послати на обуку. Ипак, очекује се скори одлазак у пензије, старосне или инвалидске, 5 припадника Службе, па ће фактичко повећање кадра бити за 5 службеника.

Припадници Службе за обезбеђење, као ни остали запослени, дуже време нису имали обавезан здравствени преглед.

9.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>Запослени у Заводу немају редовне здравствене контроле.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Запослени којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем тако да се сваких 12 месеци ефективно проведених у обављању послова рачуна највише до 16 месеци стажа осигурања, упућују се на здравствену контролу једном у три године, а директор Управе може, на сопствену иницијативу или на предлог управника, одлучити да се здравствена контрола обавља и раније.²²</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>У ОЗ Нови Пазар запослени којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем тако да се сваких 12 месеци ефективно проведених у обављању послова рачуна највише до 16 месеци стажа осигурања ће се упутити на здравствену контролу и убудуће ће се упућивати на здравствену контролу најмање једном у 3 године.</p>

Припадници Службе за обезбеђење делове униформи су последњи пут добили 2012. године.

10.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У Заводу постоје битни недостаци у погледу обезбеђивања униформи припадницима Службе за обезбеђење.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Услови рада и плате би требало да буду такви да омогућавају запошљавање и задржавање делотворног особља и да службеницима омогућују коректно вршење њихових функција и развој свести о професионалној одговорности.²³</i></p>

²² Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 263. ст. 1.

²³ Препорука Комитета министара земљама чланицама Савета Европе о особљу које је задужено за спровођење санкција и мера [R (97) 12], чл. 40.

Послодавац је дужан да запосленом обезбеди услове рада и организује рад ради безбедности и заштите живота и здравља на раду, у складу са законом и другим прописима.²⁴

Послодавац је дужан да обезбеди да спровођење мера безбедности и здравља на раду не проузрокује финансијске обавезе за запосленог и представника запослених и не утиче на њихов материјални и социјални положај стечен на раду и у вези са радом.²⁵

Послодавац је дужан да запосленима да на употребу средства за рад, односно средства и опрему за личну заштиту на раду на којима су примењене прописане мере за безбедност и здравље на раду и да обезбеди контролу њихове употребе у складу са наменом.²⁶

Радну униформу припадника и припадница Службе у зимском периоду чине: качкет, кошуља дугих рукава, панталоне, џемпер, шал, подкапа, чарапе доколенице, кожне рукавице, полудубоке ципеле, опасач и каиш за панталоне, јакна са скидајућим улошком и мантил за кишу.

Радну униформу припадника и припадница Службе у летњем периоду чине: качкет, кошуља кратких рукава, мајица кратких рукава, мајица кратких рукава са крагном, панталоне, чарапе доколенице, плитке ципеле, полудубоке ципеле, опасач и каиш за панталоне и јакна.

Интервентну униформу припадника и припадница Службе сачињава: качкет, комбинезон (зимско-летња варијанта), мајица кратких рукава, мајица дугих рукава, полудубоке ципеле и опасач.

Свечану униформу припадника Службе чине: шапка, кошуља, блуза, панталоне, кравата и рукавице, чарапе доколенице, плитке ципеле и мантил са улошком.

Свечану униформу припадница Службе чине: шешир, кошуља, блуза, сукња, машина и рукавице, унихоп чарапе, плитке ципеле и мантил са улошком.²⁷

Припадник Службе, по пријему у радни однос, задужује радну униформу, а свечану униформу после положеног стручног испита за звање у Служби и распоређивања на радно место.

Интервентном униформом задужују се припадници Службе који су распоређени у групу за интервенције. Припадници Службе задужују се униформом према прописаним деловима, количини и роковима одговарајуће врсте униформе из овог правилника.²⁸

На захтев Управе, заводи су дужни да доставе извештај о стању униформе на задужењу и залихама, као и да искажу потребе за набавком униформе и делова униформе.²⁹

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција ће припадницима Службе за обезбеђење ОЗ Нови Пазар обезбедити униформе и замену делова униформе у складу са прописаним роковима трајања.

Служба располаже са 3 велика специјална моторна возила и 1 мањим. Једно велико возило је ново, недавно набављено. Сва велика возила имају видео надзор, а само 1 нема вентилацију. Мање возило нема ни вентилацију ни видео надзор и користи се само за локалне спроводе.

2.3.2.2.4. Аларм за позивање страже

Лица лишена слободе могу позвати Службу за обезбеђење преко тастера који постоје у свим спаваоницама и који светлосном сигнализацијом обавештавају дежурне службенике о позиву. Према наводима лица, припадници Службе се брзо појаве након позива. У појединим спаваоницама ови тастери нису лако доступни, јер се налазе иза ормана или других делова намештаја.

²⁴ Закон о раду ("Сл. гласник РС", бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13 и 75/14), чл. 16. т. 2.

²⁵ Закон о безбедности и здрављу на раду ("Сл. гласник РС", бр. 101/2005 и 91/2015), чл. 10.

²⁶ Закон о безбедности и здрављу на раду, чл. 23.

²⁷ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 29/16), чл. 5.

²⁸ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција, чл. 15.

²⁹ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција, чл. 18. ст. 3.

11.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У појединим спаваоницама Завода је отежан приступ тастерима за позивање припадника Службе за обезбеђење.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p>У свим објектима у којима затвореници живе, раде или се окупљају мора да постоји систем аларма који омогућује затвореницима да одмах позову особље.³⁰</p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Нови Пазар ће тастере за позивање припадника Службе за обезбеђење у спаваоницама учинити лако доступним.</p>

2.3.2.3. Мере принуде

Мере принуде, изузев мере везивања, се дуго нису примењивале: последња евидентирана је била у августу 2015. године.

Везивање се примењује приликом спровођења. Од укупно 20 спровођења ван завода током 2017. године, приликом њих 11 је примењено везивање. У скоро свим случајевима руке се везују напред, а ноге су према службеним наводима последњи пут везане 2012. године.

2.3.2.4. Посебне мере

Завод нема развијену праксу примене посебних мера: током 2016. године према 2 лица је примењена мера тестирања на заразне болести или психоактивне супстанце.

2.3.2.4.1. Смештај под појачани надзор

Посебна мера смештај под појачани надзор се не примењује, јер Завод нема објекат за извршење ове мере. У плану је да се у неискоришћеном простору између шеталишта и смештајног дела изгради објекат за ову намену.

2.3.2.5. Дисциплинске мере

Током 2016. године против 10 лица је вођен дисциплински поступак: у 2 предмета је одбачен предлог за покретање, у 1 је лице ослобођено дисциплинске одговорности и у 7 поступака је донето решење о изрицању дисциплинске мере. У 2017. години против 3 лица је вођен поступак и сва 3 лица су дисциплински кажњена. Уочено је да Завод примењује све предвиђене врсте дисциплинских мера, од укора до кумулативног одузимања додељених проширених права и погодности и упућивања у самицу. Такође је примењено да су поједине дисциплинске мере током 2016. године извршене 2 – 3 месеца након што су учињени дисциплински преступи, као и да је једина мера која је примењена током 2017. године извршена убрзо након чињења преступа.

2.3.2.5.1. Упућивање у самицу

Током 2016. године мера упућивања у самицу је изречена једном, а у 2017. години 2 пута. Мере изречене 2017. године у тренутку посете још нису биле извршене. Проблем недостатка простора утиче на динамику извршења ове мере: дешава се да се у просторији која је одређена за ту намену налази лице коме је одређено задржавање по основу Законика о кривичном поступку или да се у

³⁰ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе о европским затворским правилима Res (2006) 2, тачка 18.2.

њој већ извршава ова мера према неком другом лицу, па је потребно сачекати да се просторија ослободи.

Завод води књигу обиласка лица у самици, међутим у њој нису евидентирани лекарске контроле нити посете управника и васпитача.³¹

12.

УТВРЂЕНО

У Заводу у књизи извршења дисциплинске мере упућивања у самицу нису евидентирани лекарске контроле ни посете управника и васпитача лицу према коме се мера извршава.

РАЗЛОЗИ

*Треба водити детаљну евиденцију свих облика интеракције са особљем док је затвореник у самици, укључујући покушаје комуникације особља са затвореником, као и затвореникову реакцију на то.*³²

*Управник затвора или други чланови управе требало би свакодневно да посећују затворенике који издржавају такву меру и да имају надлежност да издају наређење о укидању самице када је тај корак нужан услед затворениковог стања или понашања. Такође треба водити евиденцију о таквим посетама и с њима повезаним одлукама.*³³

Током извршења дисциплинске мере упућивања у самицу обавезна је лекарска контрола осуђеног лица најмање једном у току дана, а управник Завода и васпитач су обавезни да га посете најмање једном у току седам дана.

*Налази и запажања лекара и других овлашћених лица уносе се у књигу извршења дисциплинске мере упућивања у самицу.*³⁴

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Нови Пазар лица према којима се извршава дисциплинска мера упућивања у самицу ће бити свакодневно контролисана од стране лекара, а управник и васпитач ће их обилазити једном у седам дана. Обиласци лекара, управника и васпитача и њихови налази и запажања ће се евидентирати у књизи извршења дисциплинске мере.

2.3.4. КОНТРОЛА РАДА ЗАВОДА

Одељење за инспекцију Управе за извршење кривичних санкција је последњи редовни надзор над радом Завода извршило у јуну 2015. године, а у јуну 2016. године је извршен контролни надзор, који је за циљ имао утврђивање поступања Завода по наложеним мерама.

Према службеним наводима, судија за извршење кривичних санкција Вишег суда у Новом Пазару једном месечно посећује Завод. Такође, лица лишена слободe са којима је обављен разговор су потврдила да виђају судију и да су имала прилику да разговарају са њим. Ипак, у евиденцији обилазака у протеклих годину дана су забележене само 2 посете судије. Тим приликама судија је обишао сва осуђена и притворена лица и констатовао да су хигијена и услови у Заводу добри, као и да је само 1 лице лишено слободe имало примедби на исхрану.

³¹ Током 2016. године евидентиран је један обилазак управника једног лица према коме се извршавала мера упућивања у самицу.

³² XXI Општи Извештај Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања *CPT/Inf* (2011)28, пар. 55 (ц).

³³ XXI Општи Извештај Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, пар. 57 (б).

³⁴ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 165.

13.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У Заводу евиденција посета судије за извршење кривичних санкција се не води уредно.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Евиденције о поступцима и догађајима од значаја за извршење кривичних санкција и мера, евиденције о особама које посећују завод или лица лишена слободе воде се кроз помоћне књиге. Помоћне књиге су: евиденције дневног бројног стања, роковник истека казне, евиденција извршених бекстава, евиденција извршених удаљења, евиденција умрлих лица, евиденција прекида казне, евиденција лица условно отпуштених са издржавања казне затвора, евиденција дисциплинског кажњавања лица лишених слободе, евиденција поднесака, притужби, жалби и захтева за судску заштиту лица лишених слободе, евиденција пружања помоћи у заводу, евиденција пружања помоћи од других органа, евиденција примене средстава принуде, евиденција примене посебних мера за одржавање реда и безбедности, евиденција о употреби теста за идентификацију употребе наркотика од стране лица лишених слободе, евиденција извршених тестирања лица лишених слободе и запослених на присуство алкохола у крви, евиденција о извршеним обиласцима завода и лица смештених у посебно осигурану просторију од стране управника и начелника службе обезбеђења, евиденција обиласка лица у самици и усамљењу, евиденције пријема пакета и посета за лица лишена слободе, евиденција лекарских прегледа, евиденција контроле квалитета хране, евиденција о лицима која одбијају лечење, храну или воду, евиденције о организовању и спровођењу културних и спортских активности, евиденције о стручном усавршавању и образовању осуђених, евиденција повреда на раду, евиденција радног ангажовања осуђених у заводу и ван завода, евиденција коришћења годишњих одмора осуђених лица, евиденција посета бранилаца и евиденција особа које посећују завод или лица лишених слободе.³⁵</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Нови Пазар ће уредно евидентирати посете судије за извршење кривичних санкција.</p>

2.4. ТРЕТМАН И ПОЛОЖАЈ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ

2.4.1. ТРЕТМАН

2.4.1.1. Одсек за третман

Према наводима службеника третмана, у ОЗ Нови Пазар не постоји Одсек за третман. Сходно Изводу из Правилника о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Управи за извршење кривичних санкција³⁶ Одсек је укинут и са 4 извршилачка места (шеф одсека третмана, васпитач, психолог и социолог) колико је било предвиђено старим Правилником³⁷ број је смањен на два извршилачка места службеника третмана. Међутим, од децембра 2016. године на третманским пословима у Заводу ангажован је само један службеник третмана (дипломирани психолог), јер је до тада ангажованом колеги прекинут радни однос. Службеник третмана наводи, да се Завод јануара 2017. године захтевом обратио Управи за извршење кривичних санкција за попуњавање упражњеног радног места на пословима третмана и исти обновио у марту текуће године, али до тренутка посете тима НПМ, Завод није добио изјашњење Управе у вези послатог захтева.

Службеник третмана ангажован је на пословима у пријемној соби где обавља пријемне процене и предлагања програма поступања, али и на спровођењу програма поступања и другим третманским активностима осуђених и прекршајно кажњених лица. Поред послова у Заводу, службеник третмана ангажован је и на пословима извршења алтернативних санкција у Повереничкој канцеларији у Новом Пазару, која је успостављена од 2014. године, док према његовим наводима,

³⁵ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 10. ст. 1. и 2.

³⁶ Број 2/2016 од 27. јануара 2016. године

³⁷ Извод из Правилника о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Управи за извршење кривичних санкција Број 6/2012. од 19. априла 2012.године

послове извршења ванзаводских санкција и мера обавља од 2011. године. У Повереничку канцеларију одлази најмање 2 пута недељно, а по потреби и чешће. С обзиром на недостатак запослених на овим пословима, велику оптерећеност третманским пословима у Заводу и додатним пословима у Повереничкој канцеларији може доћи до смањења квантитета и квалитета васпитног рада, који је иначе слабо заступљен услед недостатка васпитно-културних садржаја и просторних капацитета Завода, што даље може да утиче на појаву лоше климе и опште безбедности у Заводу како за особље, тако и за осуђена лица.

14.

УТВРЂЕНО

У Заводу број службеника третмана није попуњен у складу са актуелном систематизацијом.

РАЗЛОЗИ

Радно место се може попуњити, ако је предвиђено прописом о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Управи и ако се његово попуњавање уклапа у финансијски план.³⁸

Члан 902. Радно место реализатор третмана - 2³⁹

Уколико је то могуће, затворско особље мора да има довољан број специјалиста, као што су психијатри, психолози, социјални радници, наставници и привредни инструктори. Услуге социјалних радника, наставника и привредних инструктора ће бити осигуране на трајној основи.⁴⁰

Стручно затворско особље се прима у стални радни однос и има статус јавних службеника са сталним запослењем које зависи искључиво од њиховог доброг понашања, ефикасности, доброг физичког и психичког здравља и одговарајуће стручне спреме.⁴¹

Стручњаци као што су психолози, социјални радници, наставници и инструктори за стручно оспособљавање, физичко васпитање и спорт, биће заступљени у особљу што је више могуће.⁴²

Комитет одавно сматра да мора постојати довољан број запослених како би се правилно надгледале активности затвореника, те како би подржавали једни друге у обављању дужности. Све укупно, мали број запослених и/или присуства запослених, што умањује могућност директног контакта са затвореницима, не само да ће извесно отежати развој позитивних односа, већ ће проузроковати несигурно и опасно окружење и за запослене и за затворенике.⁴³

Комитет препоручује да српски органи власти предузму хитне мере у циљу повећања броја затворског особља у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици и у Окружном затвору у Панчеву.⁴⁴

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција предузеће потребне мере како би се у ОЗ Нови Пазар на пословима третмана попунило радно место предвиђено актуелном систематизацијом.

Извршење алтернативних санкција

Послове извршења алтернативних санкција на територији општине Нови Пазар обавља повереник и службеник третмана из ОЗ Нови Пазар. Од алтернативних санкција, они организују, спроводе и прате извршење казне у јавном интересу и извршење мере забране напуштања стана са и без

³⁸ Закон о извршењу кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 55/2014), чл.253.ст.3.

³⁹ Извод из Правилника о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Управи за извршење кривичних санкција, бр.2/16, Окружни затвор у Новом Пазару.

⁴⁰ Нелсон Мендела правила, прав. 78.

⁴¹ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са затворским правилима, чл. 78.

⁴² Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са затворским правилима чл. 89.1.

⁴³ Извештај за Владу Р. Србије о посети Европског комитета, т. 145. ст. 3.

⁴⁴ Извештај о посети Републици Србији Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања из 2015.године, параграф 109.

електронског надзора. Извршење алтернативних санкција углавном је зависно од подршке и помоћи затворског система, односно Службе за третман и Службе за обезбеђење из ОЗ Нови Пазар. Приликом постављања уређаја за електронско праћење (у даљем тексту наногица) са повереником увек иде припадник Службе за обезбеђење, који чини техничку екипу задужену за стављање наногице и успостављање везе са оперативним центром Управе за извршење кривичних санкција. Лица која извршавају меру забране напуштања стана без електронског надзора обилазе се једном недељно, када се обично користи и прилика за постављање нових наногица са електронским надзором лицима којима је одређена мера забрана напуштања стана са електронским надзором. Завод је од Управе за извршење кривичних санкција пре годину ипо дана добио једно возило које се користи за службене потребе извршења алтернативних санкција. Службеник третмана је истакао да проблем код алтернативних санкција представља пружање здравствене заштите лица која немају здравствену књижицу, као и пружање правних савета овим лицима. Такође, наведен је проблем и са условима становања и исхрана појединих лица који извршавају мере забране напуштања стана са и без електронског надзора. Наиме, поједина лица током зимских месеци немају огрев, као ни храну. Још је наведен и проблем са недостатком наногица, те да се дешава да поједина лица чекају на извршење алтернативних санкција или се у крајњем случају шаљу на извршење казне у затвор, чиме се оптерећују затворски капацитети и буџетски систем. У тренутку посете тима НПМ Заводу, постављено је било 46 наногица са електронским надзором, док су слободне биле још 4.

2.4.1.2. Пријем осуђеног и спровођење програма поступања

Пријем осуђеног обавља се у складу са постојећим прописима и процедурама. У Заводу не постоји пријемно одељење, већ се осуђени при пријему смештају у пријемну собу (осуђеничка соба бр. 7) у којој се задржавају максимално до 7 дана. У пријемној соби обављају се процене, психодијагностичко испитивање, анализа доступне документације и израда „Предлога програма поступања“ који се доставља управнику који доноси „Одлуку о програму поступања“. На основу утврђеног програма поступања, осуђени се разврстава у собу за смештај и одређује му се група. „Одлука о програму поступања“ доставља се осуђеном, а примерак се улаже и у досије осуђеног. Такође, у пријемној соби осуђени се упознају са кућним редом, дужностима и обавезама у Заводу и прописима којима је регулисано извршење казне. Увидом у поједине досијее осуђених, уочено је да садрже потребну документацију за доношење програма поступања, као и потписе осуђених да су упознати са прописима и другим информација од значаја током извршења казне.

С обзиром да у ОЗ Нови Пазар не постоје пре свега просторни услови за спровођење било каквих сврсисходних активности различите природе, третмански рад се своди на индивидуалне разговоре и радно ангажовање осуђених⁴⁵. Индивидуални разговори могу бити планирани и непланирани. Планирани разговори обављају се током спровођења програма поступања и сходно броју постављених индивидуалних циљева, док су непланирани разговори обављају на иницијативу осуђених и обично се тичу питања која се односе на практичне информације везане за издржавање казне. Према наводима службеника третмана, уколико је осуђеном програмом поступања одређен један индивидуални циљ, разговори, којим се прати извршење овог циља, обављају се на 15 дана, док уколико је одређено више индивидуалних циљева разговори се обављају и чешће. Са осуђенима се обављају и информативни разговори који се тичу болести зависности, насиља у породици, заразних болести, контроле агресије и савладавања стреса, те је у том циљу израђен и информативни приручник који је осуђеним и прекршајно-кажњеним лицима доступан у дневном боравку Завода. Групни рад у Заводу се не спроводи. Већина осуђених и прекршајно-кажњених лица свакодневно већи део дана проводе или у својим собама или дневном боравку, где гледају телевизију, играју шах или домине.

15.

УТВРЂЕНО

У Заводу осим индивидуалних разговора на постоје други облици васпитно-корективног рада.

⁴⁵ Опширније у делу упошљавање осуђених лица

РАЗЛОЗИ

Затворске управе и други надлежни органи треба да понуде образовање, стручно оспособљавање и рад, као и друге облике помоћи који су одговарајући и доступни, укључујући и оне које доводе до промена на моралном, духовном, социјалном, здравственом и спортском нивоу. Такве програме, активности и услуге треба учинити доступним у складу са индивидуалним потребама третмана затвореника.⁴⁶

Сва погодна средства ће се користити, укључујући и верске заштите у земљама у којима је то могуће, образовање, стручно вођење и социјални рад, саветовање при запошљавању, физички развој и јачање моралног карактера, у складу са индивидуалним потребама сваког затвореника, узимајући у обзир његовог/њену друштвену и криминалну прошлост, физичке и менталне способности и склоности, лични темперамент, дужину казне и перспективу након пуштања.⁴⁷

Третман према осуђеном обухвата примену свих предвиђених активности - планираних метода, техника и поступака, предузетих са циљем да осуђени усвоји друштвено прихватљив систем вредности и овлада вештинама за успешно укључивање у заједницу како убудуће не би чинио кривична дела. Третман се спроводи кроз програм поступања, разврставање, накнадно разврставање и припрему за отпуст.⁴⁸

Полазећи од оцене Заштитника грађана да постоје значајни недостаци у погледу активног, индивидуалног и колективног третманског рада васпитача са осуђеним лицима, Народна скупштина обавезала је Министарство правде да унапреди поступање у заводима за извршење кривичних санкција према осуђеним лицима у погледу интензивнијег и ефективнијег рада васпитача са осуђеним лицима, повећања њиховог радног ангажовања тамо где је то могуће, образовања и највишег нивоа остваривања верских права, те да без одлагања донесе нове или усклади постојеће прописе који ће у том погледу омогућити спровођење закона у складу са важећим стандардима.⁴⁹

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Пазар предузеће мере и у васпитно - корективни рад увести и друге облике васпитног рада, пре свега групно-васпитни рад.

Увидом у поједине досијее осуђених, конкретно у „Мишљење службеника третмана о програму поступања“, као области високог степена ризика између осталих, наведени су „запослење“ и „слободно време“, те да би сходно томе требало предузети интервенције у циљу организовања слободног времена и упошљавања осуђеног, које ће у одређеном временском року водити ка смањењу утврђеног високог степена ризика. Међутим, из доступне документације је утврђено да се не спроводе активности које би водиле умањењу степен ризика у наведеним областима и реализацији ових циљева. Такође, увидом у „Мишљење службеника третмана о програму поступања“ и „Упитник за процену ризичног понашања“, уочено је да код осуђеног постоји потреба за лечењем од болести зависности, те да је сходно томе потребно предузети активности у складу са процењеним потребама. Међутим, с обзиром да у Заводу не постоје специјализовани програми за рад са осуђенима који имају проблем зависности од психоактивних супстанци и реализација овог циља није остварива. Поред недостатка специјализованих програма третмана (специјализовани програм за рад са осуђенима који имају проблем зависности од психоактивних супстанци и специјализовани програм усмерен ка ризицима рецидивиста), службеник третмана наводи и недостатак обука за спровођење ових програма и обука из групно-васпитног рад. Едукације из специјализованих програма третмана посебно су значајне ако се има у виду број лица на извршењу казне затвора који су зависни од психоактивних супстанци или су починили кривично дело под дејством ових супстанци, као и број вишеструких пенолошких и криминолошких повратника. У тренутку посете тима НПМ Заводу, од укупног броја осуђених и прекршајно кажњених лица (56), њих 39 већ су раније издржавали казну затвора, а такође међу њима су и лица која имају и друге казне и кривичне поступке у току. У одговору који је Управа за

⁴⁶ Нелсон Мендела правила, прав. 4. ст. 2.

⁴⁷ Нелсон Мендела правила, прав. 92. ст. 1.

⁴⁸ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица ("Сл. гласник РС", бр. 66/2015), чл. 6

⁴⁹ Закључак бр. 72 са четврте седнице Другог редовног заседања Народне скупштине у 2013. години, одржане 23. октобра 2014. године

извршење кривичних санкција својима актом од 30. маја 2016 године⁵⁰ доставила НПМ, наводи се да су за потребе обуке запослених у службама за третман за спровођење специјализованих програма третмана са осуђеним лицима, за руководиоце у заводима, припаднике службе за обезбеђење и здравствене раднике, обезбеђена средства из пројекта ЕУ-ИПА фонда 2013. година, као и да ће ове обуке бити спроведене у току 2016.године.

16.

УТВРЂЕНО

У појединим индивидуалним програмима поступања постављају се индивидуални циљеви за које не постоје капацитети у Заводу (просторни, технички и кадровски) за њихову реализацију.

У Заводу се не спроводе специјализовани програми третмана, нити су спроведене обуке за службеника третмана за примену ових програма.

РАЗЛОЗИ

У утврђивању програма поступања стручни тим дефинисаће посебне поступке и активности водећи рачуна о могућностима завода за њихову реализацију.⁵¹

Интервенције у оквиру Програма поступања треба посебно да се односе на области функционисања осуђеног процењене високим и средњим степеном ризика.⁵²

Сврха израде Предлога програма поступања јесте дефинисање улоге и учешће чланова стручног тима у начину одређивања и распоређивања осуђеног у групу, одељење, смештај, као и одређивање поступака и активности који ће бити реализовани.⁵³

Програм поступања садржи: процењене капацитете, мотивацију за промену криминалног понашања и процењени степен ризика осуђеног; групу и одељење у које је осуђени разврстан и његов смештај; ефикасне поступке и активности према осуђеном сагласно утврђеним потребама; индивидуалне циљеве осуђеног у одређеном периоду, чијим остваривањем ће се обезбедити повећање капацитета, успешна адаптација и смањење ризика од вршења кривичних дела; задатке особља у реализацији програма; начин сарадње са спољним институцијама и организацијама у реализацији програма поступања; начин сарадње са породицом или другим блиским лицима; програм припреме за отпуст.⁵⁴

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Пазар предузеће мере како би се створили услови за спровођење и реализацију индивидуалних програма поступања.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мера како би се у васпитно-корективни рад осуђених лица увели специјализовани програми третмана.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере и организоваће обуке за службеника третмана за примену специјализованих програма третмана.

2.4.1.3. Измена програма поступања / накнадно разврставање

Имајући у виду да се у Заводу извршавају кратке казне (највише до годину дана), измене програма поступања обављају се и пре рокова предвиђених Правилником о третману⁵⁵. Измена програма

⁵⁰ Изјашњење Управе за извршење кривичних санкција на препоруку НПМ из Извештаја о посети ОЗ Лесковац (бр.Извештаја 281 – 33/16).

⁵¹ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, чл. 12. ст. 2.

⁵² Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, број 110-00-00014/2015-01 од 29. 10.2015.године

⁵³ Ibid, поглавље „Израда предлога програма поступањ стручног тима“

⁵⁴ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, чл. 13.

⁵⁵ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица ("Сл. гласник РС", бр. 66/2015)

поступања подразумева предходну процену понашања осуђеног, степен сарадње у реализацији програма поступања и постигнуте резултате, као и настале околности током извршења казне. Према службеним подацима, на дан посете тима НППМ у Заводу је било укупно 47 осуђених, од којих је 21 осуђени разврстан у „В“ групу, 21 у „Б“ групу, 4 у „А“ групу и један осуђени који није био разврстан. Према накнадно добијеним службеним подацима, у току 2016. године, 15 осуђених је било накнадно разврстано у групу са већим степеном проширеним правима и погодностима, конкретно из „В1“ у „В2“ групу. Према месецима то изгледа овако: Јануар-1; Фебруар-3; Мај-2; Јун-1; Јул-2; Август-3; Септембар-1; Новембар-1 и Децембар - 2. Мали број накнадно разврстаних, поред нових кривичних поступака у току или других околности које онемогућавају напредовање осуђених у повољнију васпитну групу, може бити последица недостатка простора, али и разних васпитно-културних и спортских активности које нису заступљене у васпитно-корективном раду у ОЗ Нови Пазар, чиме се ограничава и умањују простор за измену програма поступања у делу накнадног разврставања и прелазак у групу са већим степеном проширених права и погодностима.

С обзиром да Завод нема просторних капацитета, нити могућности проширења истих⁵⁶, у згради не постоје одељења за разврставање осуђених сходно групи и процењеном степену ризика. Међутим, у већини спаваоницама осуђени нису разврстани ни сходно истоветној групи, већ су заједно смештени осуђени којима је одређена и „В“ и „Б“ група. Прекршајно-кажњена лица су смештена заједно по спаваоницама са осуђенима. Непостојање просторних услова за разврставање осуђених по одељењима сходно процењеном степену ризика, а посебно неуважавање њихове поделе сходно групи по спаваоницама, може у већој мери да подстакне међусобну размену криминалних искустава и других негативних појава које могу имати негативне последице како по третман и безбедност осуђених, тако и за безбедност особља Завода.

17.

УТВРЂЕНО

У Заводу осуђена лица нису одвојена по спаваоницама сходно групи која им је одређена и процењеном степену ризика.

У Заводу прекршајно-кажњена и осуђена лица смештена су заједно по спаваоницама.

РАЗЛОЗИ

Осуђени се разврстава у отворено, полуотворено или затворено одељење и одређује му се група.

У отворено одељење разврстава се осуђени са очуваним капацитетима за промену и ниским степеном ризика.

У полуотворено одељење разврстава се осуђени који има делимично очуване капацитете за промену и средњи степен ризика.

У затворено одељење разврстава се осуђени од кога се очекује отежана адаптација на заводске услове, који представља опасност за осуђене или запослене, који има битно умањене капацитете за промену и висок степен ризика. У затворено одељење може бити разврстан и осуђени са ниским или средњим степеном ризика, ако се против њега води кривични поступак за кривично дело за које је запређена казна затвора у трајању од три године или преко три године, ако му је изречена нова правноснажна казна затвора у трајању од три године или преко три године, ако издржава казну затвора у трајању од пет или више година или ако је на извршење казне приведен по потерници или спроведен из притвора.⁵⁷

Осуђеном разврстаном у отворено одељење одређује се група А1 или група А2.⁵⁸

Осуђеном разврстаном у полуотворено одељење одређује се група Б1 или група Б2.⁵⁹

⁵⁶ У згради где је су смештене просторије Завода налазе се нижа и средња Музичка школа „Стеван Мокрањац“, Историјски архив Новог Пазара и ликовни атеље.

⁵⁷ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, чл.17

⁵⁸ Правилник, чл.18.

⁵⁹ Правилник, чл.19.

Осуђеном разврстаном у затворено одељење одређује се група В1 или група В2.⁶⁰

Кажњени се распоређује на извршење казне затвора у посебном одељењу завода, одвојено од осуђених за кривична дела.⁶¹

Прекршајно-осуђено лице се након пријема и лекарског прегледа смешта у засебне просторије, намењене смештају лица осуђених за прекршај.⁶²

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Пазар смештаће осуђене по спаваоницама сходно групи у којој су разврстани и процењеном степену ризика.

ОЗ Нови Пазар неће се смештати заједно по спаваоницама осуђена и прекршајно-кажњена лица.

2.4.1.4. Социјална подршка и припрема осуђених за отпуст

Према наводима службеника третмана, сарадња са центрима за социјални рад је добра и остварује се када постоји потреба за прикупљањем додатних дијагностичких информација о осуђеном и његовој породици приликом ступања лица на издржавање казне или када постоји потреба да се осуђеном пружи помоћ у остваривању права из социјалне заштите.

Са припремом за отпуст почиње се месец дана пре истека казне и не спроводи се према свим осуђенима, већ сходно процењеним потребама за припремом за отпуст и постепеном подршком, као и исказаном потребом осуђених за било којим обликом подршке. Припрема се према наводима службеника углавном састоји од сарадње са члановима породице осуђеног и спољним институцијама и организацијама (центром за социјални рад, повереничком службом за послове извршења ванзаводских санкција и мера и полицијом). Осуђеном се пре отпуштања са извршења казне обично дају упутства и препоруке коме се може обратити у вези добијања једнократне новчане помоћи, издавања докумената, запослења, решавања привременог смештаја, регулисања здравственог осигурања и других питања која су од значаја за њега након отпуста из Завода. Службеник третмана наводи да нема података колико осуђених је било укључено у програм припреме за отпуст у току 2016. годне.

2.4.2. ОБРАЗОВАЊЕ И СТРУЧНО СПОСОБЉАВАЊЕ

Према наводима службеника третмана у Заводу се не организује образовање и стручно оспособљавање осуђених (курсеви и обуке), јер су у питању кратке казне, а не постоје ни техничке, нити просторне могућности. Према накнадно прикупљеним службеним подацима, број лица лишених слободе без основног образовања је 3, са завршеним основним образовањем 49, средњим образовањем 47 и са стеченом високом стручном спремом 2. НПМ је свестан ограничености Заводских услова за ову врсту третмана, као и чињенице да је у питању Завод за извршење казни затвора до годину дана, за који период је тешко организовати образовање или стручно оспособљавање осуђених и прекршајно-кажњених лица. **Међутим, с обзиром на укупан број лица са завршеним основним образовањем и без основног образовања, НПМ је става да би било добро да се овим лицима понуди неки вид стручне обуке/курса.** Оваквим поступањем повећава се могућност избора за запослења након изласка из Завода, смањује ризик за криминолошки и пенеолошки поврат, окупира слободно време у Заводу, пружа могућност напретка у третману, али и позитивно утиче на личност осуђених, што може да утиче и на психосоцијалну климу у Заводу.

⁶⁰ Правилник, чл.20.

⁶¹ Зикс, чл. 216.ст.1.

⁶² Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, поглавље „Извршење казне затвора за прекршај, процедура, тач.1.

2.4.3. УПОШЉАВАЊЕ

Иако у Заводу постоје ограничени просторни капацитети, могућности за упошљавање осуђених и прекршајно-кажњена лица постоје. Правилником о систематизацији послова на којима се упошљавају осуђена и прекршајно-кажњена лица⁶³ уређени су назив и опис послова за упошљавање осуђених и прекршајно-кажњених лица, потребан број извршилаца и услови које треба да испуњавају извршиоци за обављање одређених послова. Сходно Правилнику, радна места у Заводу су у кухињи; вешерају; одржавање хигијене; повремене послови; послови у бифеу и у котлари, а изван Завода радна места на радилиштима предузећа и код других правних лица. Од укупног броја осуђених и прекршајно-кажњених лица (56), у тренутку посете тима НПМ, радно ангажовано је било 13 лица, од тога, 11 ангажованих у кругу Завода и 2 лица ангажована ван Завода. У кухињи су ангажована 4 лица (2 из „А“ и 2 из „Б“ групе) која раде у две смене и то од 6 до 14 часова и од 14 до 20 часова. На пословима одржавање хигијене Завода ангажован су 2 лица из „Б“ групе, у бифеу је ангажовано 1 лице из „А“ групе, вешерници 1 лице из „А“ групе и котларници 3 лица (1 из „Б“ и 2 из „В“ групе). Два осуђена радно ангажована ван Завода су из групе „Б“. Један је упуслен у једној фирми која се бави производњом жакард етикета, где осуђени слажу етикете, док је други ангажован у фирми која се бави производњом PVC столарије, а задужења осуђених су чишћење просторија.

Према наводима службеника третмана, Завод се труди да радно ангажује и осуђене из „В“ групе, када год се укаже прилика, водећи рачуна о безбедносним ризицима, опису радних места на која се упошљавају и условима које треба да испуњавају. У наредном периоду у плану је кречење Завода, где ће бити радно ангажовани осуђени из „В“ групе који имају претходно искуство у молерским пословима.

Радно ангажовање осуђених из „В“ групе је похвално и представља пример добре праксе коју би требало да следе и други Заводи, посебно у ситуацијама када не постоје други облици третмана, нити могућности за спровођење истих, као што је ситуација у ОЗ Нови Пазар.

Радно ангажовање као један од облика третмана, поред усвајања одређених вештине и способности, има и васпитну / преваспитну функција којом се позитивно утиче на личност осуђеног, чиме се могу предупредити негативне последице које се могу јавити у недостатку сврсисходних активности. Такође, сходно постигнутим резултатима током радног ангажовања осуђенима се пружа могућност напредовања у третману. Стога, Завод треба да настоји да у што већој мери окупира слободно време осуђених корисним садржајима.

Осуђени добијају надокнаду за рад, која се обрачунава сходно времену проведеном на раду, док је радно време 8 часова. Приликом упошљавања лица, води се рачуна о њиховом претходном радном искуству, радној способности, ранијој осуђиваност, као и безбедносним ризицима, па се тако лица у котларници обично ангажују из руралних подручја при чему се води рачуна да имају претходно искуство у раду на овим пословима. Током летњих месеци када котларнице не ради, лица се ангажују на одржавању возног парка Завода.

2.4.4. СЛОБОДНО ВРЕМЕ

2.4.4.1. Време изван затворених просторија и физичке активности

У Заводу постоје два шеталишта намењена за лица лишена слободе. Шеталишта су бетонска и нису опремљена справама за вежбање, нити спортским реквизитима. У њима се налази само по једна клупа прекривена надстрешницом. Осуђени током дана ван затворених просторија Завода проводе два часа, сат времена у преподневним и сат времена у поподневним часовима. Када су временске прилике лоше, осуђенима је отежано остваривање права на време изван затворених просторија и бављењем физичким или другим спортским активностима, јер не постоји теретана у затвореном. Посебан проблем јавља се код осуђених који су пребачени из других завода, у којима су имали

⁶³ Од новембра, 2014 године

могућност коришћења теретане и бављења спортским активностима, јер им је у Заводу у Новом Пазару то онемогућено, услед недостатка простора. Према наводима службеника обезбеђења, у наредном периоду у плану је набавка справа за вежбање, као стола за стони тенис.

Према службеним наводима, као и наводима осуђених и прекршајно-кажњених лица, у дневном боравку проводе највећи део дана, а у спаваоницама су током оброка и у време одмора.

2.4.4.2. Културне и уметничке активности

Културно-уметничке активности у Заводу се не организују, јер не постоје просторне могућности, а нема довољно ни запослених који би организовали и спроводили ове активности. У дневном боравку Завода, осуђена и прекршајно-кажњена лица имају могућност свакодневно да играју друштвене игре (шах, не љути се човече и јамб).

НПМ сматра да је наведено још један пример добре праксе ОЗ Нови Пазар, коју би требало да следе и други Заводи, с обзиром да је НПМ често у другим заводима наилазио на примедби од стране лица лишених слободе јер им друштвене игре нису дозвољене у слободне време⁶⁴.

С обзиром да се у Заводу од третманских активности једино реализују индивидуални разговори и упошљавање осуђених, као и да већина осуђених већи део дана проводи у дневном боравку или спаваоници не радећи ништа сврсисходно, те узимајући у обзир да већина њих има проблем са организацијом и начином коришћења слободног временом, Завод треба да пронађе начин и осуђенима понуди већи број различитих активности (разне секције, радионице и сл.).

Учешћем лица лишених слободе у културно-уметничким активностима може се утицати на развијање позитивних навика и способности осуђених које могу бити од значаја за њихово понашање. Такође, кроз различите културно-уметничке активности могу се реализовати индивидуални циљеви у складу са процењеним ризицима и потребама осуђених, чиме се осуђенима пружа још једна могућност да напредују у повољнију групу и одељење, а при томе се окупира и слободно време.

⁶⁴Као разлог забране играња друштвених игара у другим заводима, НПМ је углавном од стране службених лица добијао објашњење да се на тај начин спречава злоупотреба, јер се лица приликом играња друштвених игара међусобно кладе.

18.

УТВРЂЕНО

У Заводу лицима лишеним слободе није омогућено бављење културно-уметничким активностима у слободно време.

РАЗЛОЗИ

Постојање задовољавајућег програма активности такође је веома важно, чак важније у строго затвореним одељењима него обичним. То може у многоме да допринесе да се неутралишу штетне последице на личност затвореника услед живота у затвореном одељењу. Активности би требало да буду што различитије (едукација, спорт, активности по вокацији итд.). Кад су у питању, нарочито, радне активности, јасно је да разлози безбедности могу да искључе многе облике рада који су уобичајни у нормалним одељењима. Ипак, то не значи да се затвореницима омогућују само нестимулативне активности.⁶⁵

Завод организује различите облике активности за задовољење физичких, уметничких, културних и радних потреба осуђених.

У заводу се организују културне, радне, забавне и спортско-рекреативне активности.

У слободно време осуђени се према својим склоностима и интересовањима могу бавити израдом уметничких предмета и другим видовима стваралачког изражавања.⁶⁶

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Пазар предузеће мере како би се лица лишена слободе укључила у културно-уметничке активности у слободно време.

2.4.5. ОБАВЕШТАВАЊЕ**2.4.5.1. Штампа**

Према наводима управника, организована је дистрибуција штампе за осуђена лица која су претплаћена на месечном нивоу на одређени часопис који обезбеђује Завод.

2.4.5.2. Телевизија

Завод обезбеђује телевизор, тако да су све просторије-спаваонице опремљене са телевизорима, са великим бројем канала. Једино вишенаменска просторија за полицијско задржавање и извршење дисциплинских и посебних мера нема телевизор.

2.4.5.3. Библиотека

Осуђена лица која се налазе у затвореном одељењу, а која желе одређену литературу добијају картон са списком књига које постоје у библиотеци. Сходно понуди са списка, лица праве свој списак књига који желе да прочитају и достављају га службенику третмана. У библиотеци постоји фонд књига од 500 наслова, између осталог и верска литература.

2.4.6. ПОСЕТЕ

Посете лицима обављају се у за то намењеним просторијама. Затворене посете се обављају у просторији у којој се на средини просторије налази пулт, тако да су са једне стране пулта посетиоци, а са друге лица лишена слободе. Ток посете непосредно надзире припадник Службе за обезбеђење који се налази у просторији. Осуђени имају право на посете 2 пута месечно у трајању од 1 час. Отворене посете се обављају у посебном објекту у кругу Завода (види опис под 2.3.1.3.).

⁶⁵ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења, т. 32. ст. 3. XI Општег извештаја

⁶⁶ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 42. ст. 2, 4. и 5.

Осуђени, такође имају право и на проширена права и погодности у оквиру групе у коју су разврстани, на основу доброг владања и остваривања програма поступања. У евиденцији обраћања управнику Завода уочено је да се лица обраћају управнику ради одобрења отворене посете.⁶⁷ Иако је према евиденцији на ове молбе позитивно одговарано, ипак могућност коришћења посета без надзора не би требало да зависи од појединачног одобрења управника. Наиме, проширено право на пријем посета без надзора у просторијама за посете се, као и остала проширена права, додељује одлуком управника осуђеном који се посебно добро влада и залаже и остварује напредак у донетом програму поступања. На образложен предлог стручног тима једном додељено проширено право осуђени може користити све до одузимања, у законом предвиђеним случајевима.

19.

УТВРЂЕНО

У Заводу посете осуђеницима без надзора зависе од појединачног одобрења управника.

РАЗЛОЗИ

Осуђеном који се посебно добро влада и залаже и остварује напредак у донетом програму поступања управник завода може доделити проширено право на пријем посета без надзора у просторијама за посете.⁶⁸

Одлуку о додељивању проширених права и погодности управник завода доноси на образложен предлог стручног тима, у складу са прописом који уређује третман, програм поступања, разврставање и накнадно разврставање осуђених.

У случају да осуђени престане да испуњава услове из става 1. овог члана, стручни тим завода може управнику предложити одузимање неких од додељених проширених права и погодности.

Одлуку о одузимању проширених права и погодности доноси управник завода.⁶⁹

Осуђеном се проширена права и погодности додељују у оквиру групе, на основу посебно доброг владања и залагања у остваривању програма поступања и реализацији индивидуалних циљева.

Одлуку о додељивању проширених права и погодности, у складу са Законом, доноси управник завода, на образложени предлог стручног тима.⁷⁰

Стручни тим може предложити управнику завода одузимање неких од додељених проширених права и погодности у оквиру групе, у складу са Законом.⁷¹

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Нови Пазар право на пријем посета без надзора у просторијама за посете ће се додељивати и одузимати осуђеним лицима у складу са прописаном процедуром за додељивање и одузимање проширених права.

У Заводу не постоји посебна просторија за посете блиских лица. Завод планира да у дворишту изгради објекат са просторијама за такозване брачне посете⁷² и за редовне посете лицима лишеним слободе. Пројекат је израђен и очекује се одобрење преноса новчаних средстава за ову намену од Управе за извршење кривичних санкција.

20.

УТВРЂЕНО

Завод нема посебну просторију за посете блиских лица.

⁶⁷ Посете без надзора у просторијама за посете.

⁶⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 129. ст. 1. т. 4.

⁶⁹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 129. ст. 4. – 6.

⁷⁰ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица ("Сл. гласник РС", бр. 66/15), чл. 23.

⁷¹ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, чл. 31.

⁷² Посете у посебној просторији из члана 94. Закона о извршењу кривичних санкција.

РАЗЛОЗИ

Осуђени има право да једном у два месеца борави с брачним другом, децом или другим блиским лицем три часа у посебним просторијама завода.⁷³

Посебна просторија Завода мора бити довољно пространа, загрејана, осветљена, са потребним намештајем, купатилом и прилагођена за боравак деце.⁷⁴

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Пазар ће обезбедити и адекватно опремити посебну просторију за посете блиских лица.

Управа за извршење кривичних санкција ће предузети мере из своје надлежности како би се у ОЗ Нови Пазар обезбедила посебна просторија за посете блиских лица.

2.4.7. ПОШИЉКЕ И КОМУНИКАЦИЈА**2.4.7.1. Пакети**

Лицима лишеним слободe се омогућује два пута месечно пријем пакета, који се прегледа у присуству лица. У ситуацијама када пакет садржи ствари које лице не може поседовати, исте се враћају доносиоцу непосредно, односно поштом о трошку пошиљаоца. Дозвољена тежина пакета је до 10 килограма.

2.4.7.2. Новчане пошиљке

Лица лишена слободe имају право на неограничено примање и слање новчаних пошиљки. Новчане пошиљке се уплаћују на депозит лица. На месечном нивоу лица могу трошити одређену суму новца за набавку прехранбених и других ствари за личну употребу које се обезбеђују преко Завода.

2.4.7.3. Телефонирање

Осуђена лица којима је одређена група „В” имају право на телефонски разговор 4 пута недељно од по 15 минута, док осуђени у групи „Б” и „А” имају неограничено право на телефонски разговор сваког дана. Круг особа које могу позвати није ограничен. Телефонске говорнице, "Орион", постављене су у ходнику на спрату где су спаваонице осуђених.

2.4.8. Верска права

У Заводу не постоји просторија за обављање верских обреда. Према наводима службеника третмана, Завод има добру сарадњу са верским заједницама, како православном тако и са исламском. Свештено лице и хоџа долазе увек пред велике верске празнике и када лице лишено слободe изрази жељу. Разговори са лицима лишеним слободe обављају се у просторији библиотеке. Исламска заједница Заводу даје донације у храни, као и верску литературу. Такође, пред велике исламске празнике (Рамазан-Бајрам, Курбан-Бајрам) просторија дневног борава се уступа лицима исламске вероисповести како би исповедала своју веру. У Заводу је око 99% осуђеника исламске вероисповести.

⁷³ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 94. ст. 1.

⁷⁴ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 48. ст. 2.

2.5. ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

2.5.1. ОРГАНИЗАЦИЈА

2.5.1.1. Здравствено особље

У Заводу не постоји посебна Служба за здравствену заштиту. На пословима здравствене заштите ангажована су 2 лица, и то: 1 здравствени сарадник - медицински техничар, у радном односу на одређено време и 1 лекар (специјалиста за инфективне и тропске болести), по уговору о делу. У Заводу није ангажован зубни лекар, као ни психијатар.

Лекар је у Заводу присутан радним данима по два сата, од 13:30 до 15:30 часова, искључујући викенде и празнике. Медицински техничар је у Заводу присутан радним даном у времену од 07 до 15 часова, изузев викенда и дана празника.

Хитна лекарска помоћ изван радног времена лекара обезбеђује се на тај начин што се лица лишена слободе спроводе у локални здравствени центар или се позива Служба за хитну медицинску помоћ која интервенише у Заводу.

Службена лица ангажована на пружању здравствене заштите наводе да постоји потреба за додатним кадровима за успешно обављање здравствене заштите у Заводу, и то за медицинским техничаром. У време посете медицински техничар није био у Заводу, а разговор је обављен са др Веселинком Павловић, специјалистом за инфективне болести која је у пензији, а у Заводу је ангажована по уговору о делу од 01. фебруара 2017. године. Према доступним информацијама, у Заводу је по систематизацији радних места предвиђено запошљавање само једног медицинског техничара.

21.

УТВРЂЕНО

У Заводу није обезбеђено континуирано присуство лица са здравственом квалификацијом. Лекар је присутан по два сата дневно током радних дана, што одговара ефективном раду од око 25% пуног радног времена на недељном нивоу. Медицински техничар је у Заводу присутан радним даном у времену од 7 до 15 часова. Завод нема ангажованог психијатра.

РАЗЛОЗИ

Завод има најмање једног лекара и два медицинска техничара, а мора омогућити услуге и једног психијатра.⁷⁵

Неко компетентан за пружање прве помоћи треба увек да се налази у затворској установи, пожељно неко ко има одговарајућу квалификацију медицинске сестре (техничара)⁷⁶.

Особа компетентна за указивање прве помоћи, по могућности особа са квалификацијом медицинске сестре (техничара), увек би требало да буде присутна у установи за лишење слободе, укључујући и ноћи⁷⁷.

Такође, Европски комитет за превенцију мучења позивајући се на чињеницу да је у поређењу са општом популацијом међу лицима лишеним слободе већа инциденца психијатријских симптома, закључује поред осталог да доктор квалификован за психијатрију треба да буде укључен у рад службе за здравствену заштиту у сваком завору⁷⁸.

⁷⁵ Закон о извршењу кривичних санкција („Сл. гласник РС“, бр. 55/2014), члан 24 став 2.

⁷⁶ СРТ/Inf (93) 12, § 35

⁷⁷ посета Европског комитета Холандији 2007.г.

⁷⁸ СРТ/Inf (93) 12, §41

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција ће у Окружном затвору у Новом Пазару запослити једног лекара психијатра, тако да лекар специјалиста психијатрије (или неуропсихијатрије) буде присутан у Заводу најмање два пута током недеље, сваки пут најмање по четири сата.

Управа за извршење кривичних санкција ће у Окружном затвору у Новом Пазару запослити довољан број медицинских техничара, како би се у Заводу обезбедило континуирано (радним и нерадним данима) – 24сатно – присуство најмање једног службеника се медицинском квалификацијом.

2.5.1.2. Здравствене евиденције

У Заводу свако лице лишено слободе има здравствени картон, који се отвара на првом прегледу при пријему. Здравствени картони се углавном воде уредно, лекарски налази се уносе у здравствени картон, а у улошку здравственог картона налазе се резултати лабораторијских прегледа, специјалистички лекарски извештаји, отпусне листе и друга медицинска документација.

Здравствени картони се чувају у просторији амбуланте, а у време посете затечени су несистематизовани, на радном столу и делом у орману. Приступ здравственим картонима није ограничен само на медицинско особље с обзиром на то да припадници Службе за обезбеђење имају приступ просторији амбуланте.

22.

УТВРЂЕНО

Приступ здравственим картонима и медицинској документацији није ограничен искључиво на медицинско особље, већ овој документацији могу приступити и припадници Службе за обезбеђење.

РАЗЛОЗИ

Медицинска тајна, односно поверљивост информација у затворима морају да се поштују на исти начин као и у заједници. Чување медицинске документације је обавеза лекара.⁷⁹

Сваки пацијент има право на поверљивост свих личних информација које је саопштио надлежном здравственом раднику. Забрањено је да надлежни здравствени радник саопшти другим лицима личне податке о пацијенту из става 1. овог члана⁸⁰.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Пазар ће обезбедити да приступ медицинској документацији – личним здравственим картонима и другим евиденцијама које садрже медицинске податке и личне информације пацијената, а које се чувају амбуланте, има искључиво медицинско особље.

Лица лишена слободе могу остварити увид у здравствени картон и у налазе о њиховом здравственом стању, а на њихов писани захтев који се подноси управи Завода одобрава им се копирање медицинске документације.

Увидом у евиденције утврђено је да се Амбулантни протокол не води уредно, односно да изостају редни бројеви, а између појединих уписаних пацијената остављена су празна поља. Такође, код појединих евидентираних случајева нису унети сви предвиђени подаци.

⁷⁹ СРТ/Inf (93) 12, § 50

⁸⁰ Закон о здравственој заштити, став 1.и 2. члана 30.

23.

УТВРЂЕНО

Амбулантни протокол се не води уредно, изостају редни бројеви, а између појединих уписаних пацијената остављена су празна поља. Такође, код појединих евидентираних случајева нису унети сви предвиђени подаци.

РАЗЛОЗИ

Лекар у заводу дужан је да води посебну евиденцију о повредама осуђених.⁸¹

Подаци до којих се дошло на основу прегледа уносе се у протокол и здравствени картон осуђеног.⁸²

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Пазар ће обезбедити да се уредно воде све законом прописане евиденције које се односе на пружање здравствене заштите, а нарочито посебна евиденција о повредама осуђених, те да се у протокол уносе подаци до којих се дошло на основу прегледа.

2.5.1.3. Остваривање обавеза и дужности лекара у Заводу

Лекар не доставља управнику периодичне извештаје о здравственом стању осуђених, извештаје када установи да је физичко или душевно стање осуђеног нарушено или угрожено због продужења или начина издржавања казне, налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених. Даље, лекар не подноси управнику у писаној форми налазе и препоруке о побољшању хигијене у Заводу и код осуђених, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве осуђени, као ни налазе и препоруке о количини и квалитету хране за лица лишена слободе.

24.

УТВРЂЕНО

Лекар у Заводу не спроводи све своје надлежности предвиђене чланом 115. и не подноси управнику писмено све препоруке у смислу одредби из члана 116. Закона о извршењу кривичних санкција („Сл. гласник РС“, бр. 55/2014).

РАЗЛОЗИ

Лекар у заводу дужан је да:

- 1) прегледа сваког осуђеног одмах након пријема у завод, по повратку у завод са привременог одсуства и пре отпуштања из завода;
 - 2) приликом пријема у завод и увек када је то потребно, установи да ли је осуђени физички или душевно оболео и процени његову радну способност;
 - 3) одмах прегледа осуђеног који се жали да је болестан или постоје знаци да је болестан;
 - 4) свакодневно прегледа осуђеног који је болестан или одбија храну или воду;
 - 5) контролише смештај, исхрану, хигијену, санитарне и друге услове од којих зависи здравље осуђених;
 - 6) води посебну евиденцију о повредама осуђених и обавештава управника завода о било ком знаку или индикацији да је према осуђеном примењено насиље. Лекар је дужан да у извештају о утврђеним повредама унесе и наведе осуђеног лица о начину настанка повреде, као и да изнесе своје мишљење о повезаности навода осуђеног и насталих повреда;
 - 7) надзире рад апотеке и медицинског особља које евидентира, издаје и даје прописану терапију осуђеном
- Лекар у заводу дужан је да управнику завода у писменој форми:
- 1) подноси периодичне извештаје о здравственом стању осуђених;

⁸¹ Закон о извршењу кривичних санкција („Сл. гласник РС“, бр. 55/2014), члан 115. став 1 тачка 6.

⁸² Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора („Сл. гласник РС“, бр. 110/2014 и 79/2016), члан 26. став 3.

- 2) поднесе извештај увек када установи да је физичко или душевно стање осуђеног нарушено или угрожено због продужења или начина издржавања казне и да препоручи мере за поступање са тим лицем, укључујући и могућност прекида извршења казне;
- 3) даје налазе и препоруке о количини и квалитету хране за осуђене;
- 4) даје налазе и препоруке о побољшању хигијене у заводу и код осуђених, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве осуђени;
- 5) даје налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених.
- Управник завода дужан је да без одлагања предузима мере из става 1. овог члана које му препоручи лекар⁸³.

ПРЕПОРУКА

Лекар у ОЗ Нови Пазар ће спроводити све своје наложности предвиђене чланом 115. и подносиће управнику писмено све препоруке у смислу одредби из члана 116. Закона о извршењу кривичних санкција.

Посебно ће лекар у Заводу у писаној форми подносити:

- периодичне извештаје о здравственом стању осуђених,
- извештај увек када установи да је физичко или душевно стање осуђеног нарушено или угрожено због продужења или начина издржавања казне уз препоруку за поступање са тим лицем, укључујући и могућност прекида извршења казне,
- налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених,
- налазе и препоруке о побољшању хигијене у заводу и код осуђених, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве осуђени.

2.5.1.4. Просторије за пружање здравствене заштите

Завод има амбуланту коју чини 1 просторија, површине око 16 квадратних метара, која се налази на првом спрату. Амбуланта је у солидном стању, хигијена је задовољавајућа, а влага није присутна. У амбуланти постоји следећа медицинска опрема и уређаји: амбулантни намештај (радни сто за лекара и медицинског техничара); вага, апарат за мерење крвног притиска и стетоскоп, основни медицински инструменти за превијање, као и глукометар са тест тракама за које је утврђено да су у року.

У амбуланти недостају неуролошки чекић и лампа; подна лампа за преглед; апарат за давање кисеоника са боцом; АМБУ сет за реанимацију; негатоскоп за преглед рендген филмова и хируршки сет инструмената за мале хируршке интервенције у касети. Такође, Завод нема посебну просторију за издвајање оболелих, стоматолошку ординацију, као ни стационар.

25.

УТВРЂЕНО

У амбуланти недостају неуролошки чекић и лампа; подну лампу за преглед; апарат за давање кисеоника са боцом; АМБУ сет за реанимацију; негатоскоп за преглед рендген филмова и хируршки сет инструмената за мале хируршке интервенције у касети.

У Заводу није обезбеђена посебна просторија за издвајање оболелих.

⁸³ Законом о извршењу кривичних санкција („Сл. гласник РС“, бр. 55/2014), члан 116. став 1 тачке 1, 2. и 5.

РАЗЛОЗИ

Посебна просторија за обављање здравствених прегледа мора имати: одговарајући број столова и столица; сто за преглед; параван за обезбеђење приватности осуђеног; орман за смештај лекова који се закључава; орман за одлагање здравствене документације; стетоскоп; апарат за мерење крвног притиска; неуролошки чекић и лампу; подну лампу за преглед; дигитални глукометар; једнократне тестове за дијабетес; спатуле; стерилизатор; термометар; апарат за давање кисеоника са боцом; АМБУ сет за реанимацију; негатоскоп за преглед рендген филмова; прибор за прву помоћ; хируршки сет инструмената за мале хируршке интервенције у касети; завојни и други потрошни медицински материјал, као и другу неопходну опрему за здравствени преглед и обављање амбулантних интервенција.⁸⁴

Завод мора располагати посебном просторијом за издвајање оболелих осуђених, у зависности од природе обољења.⁸⁵

ПРЕПОРУКА

ОЗ Нови Пазар ће обезбедити да амбуланта, поред постојеће опреме буде опремљена и неуролошким чекићем и лампом; подном лампом за преглед; апаратом за давање кисеоника са боцом; АМБУ сетом за реанимацију; негатоскопом за преглед рендген филмова и хируршким сетом инструмената за мале хируршке интервенције у касети, као и другом неопходном опремом за здравствени преглед и обављање амбулантних интервенција.

ОЗ Нови Пазар ће обезбедити и опремити посебну просторију за издвајање оболелих осуђених.

Управа за извршење кривичних санкција ће предузети мере из своје надлежности како би ОЗ Нови Пазар обезбедио за амбуланту потребну опрему.

2.5.1.5. Апотека, подела лекова и терапије

Завод има посебно место за чување лекова – апотеку коју чини посебан орман који је смештен у просторији амбуланта. Из апотеке се на налог лекара издају одређени лекови за оболело лице лишено слободе, а ове лекове медицински техничар пакује у дозаторе означене именом и презименом пацијента који се чувају у просторији амбуланта. Лекове за лица која су у притвору купује суд који је одредио меру притвора, о чијој набаци се дописом обавештава надлежни суд.

Лица лишена слободе не могу да држе лекове у својим касетама, већ их медицински техничар дели. Вечерњу дозу лекова, као и дозе лекова викендима и празником, деле припадници Службе за обезбеђење из претходно припремљених и личним именом означених дозатора. Такво поступање је супротно ставу Европског комитета за спречавање мучења да је то дужност медицинских техничара да деле лекове, а не затворских службеника (види препоруку под 2.5.1.1.).

Лицима лишеним слободе се дају лекови искључиво које им је преписао затворски лекар. Лекове са тзв. позитивне листе Завод обезбеђује куповином. Лекове који нису на позитивној листи, или паралелне лекове уколико пацијент не жели да користи лек са позитивне листе, обезбеђују сами пацијенти, односно њихове породице.

Лекар у Заводу надзире рад апотеке и медицинског техничара који евидентира, издаје и даје прописану терапију осуђенима.

⁸⁴ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора („Сл. гласник РС“, бр. 110/2014 и 79/2016), члан 23. став 4.

⁸⁵ Закон о извршењу кривичних санкција („Сл. гласник РС“, бр. 55/2014), члан 24. став 4.

2.5.2. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕДИ

Здравствени прегледи лица лишених слободe у Заводу се обављају сваког радног дан, а у дане викенда и државним празником само у случајевима хитности.

Лекарски прегледи се повремено обављају у присуству немедицинског особља када то лекар не захтева из разлога безбедности у шта су се, у току посете, чланови тима уверили непосредним опажањем када је у амбуланти Завода током вршења лекарског прегледа уочено присутно немедицинско особље (припадник Службе за обезбеђење који је седео за радним столом медицинског техничара). Такође непосредним опажањем утврђено је да се лекарски прегледи обављају тако што су врата амбуланте широм отворена, а испред амбуланте, у ходнику, налази се припадник Службе за обезбеђење који одатле може у целости да посматра медицинске радње и чује конверзацију између пацијента и здравствених радника.

26.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>Лекарски прегледи се обављају на такав начин да немедицинско особље може, када то не захтева лекар, да посматра преглед и чује садржај конверзације између пацијента и здравствених радника.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Здравствени преглед осуђеног врши се само у присуству здравственог радника, осим ако здравствени радник другачије не затражи.⁸⁶</i></p> <p><i>Сви лекарски прегледи затвореника (било по доласку или у каснијој фази) треба да се врше ван чујности и - осим ако лекар не затражи другачије - ван видокруга затворских службеника.⁸⁷</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Нови Пазар ће на видном месту испред лекарске ординације и/или на спољашњој страни врата лекарске ординације, као и у самој ординацији истакнути јасну забрану за немедицинско особље да присуствује лекарском прегледу лица лишеног слободe, а о овоме обавестити све припаднике Службе за обезбеђење.</p> <p>Врата од лекарске ординације током обављања медицинских радњи морају бити затворена.</p> <p>Припадници Службе за обезбеђење су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу.</p> <p>Уколико лекар захтева присуство немедицинског особља прегледу и/или другим медицинским радњама, неопходно је да чињеница о таквом захтеву, као и подаци о присутном немедицинском особљу буду забележени у медицинској документацији за конкретно лице лишено слободe.</p>

У току посете није могао да се прибави податак о броју прегледаних пацијената у току последње године, као и у току прва два месеца 2017. године. Ови подаци нису се могли утврдити ни из Амбулантног протокола, с обзиром на претходно указане мањкавости у вођењу медицинске документације. Према речима лекарке, обавља се у просеку до 10 прегледа дневно.

⁸⁶ ЗИКС, члан 114. став 4. и члан 25. став 2. Правилника о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора.

⁸⁷ Трећи годишњи извештај Европског комитета за спречавање мучења [CPT/Inf (93) 12] §51

2.5.2.1. Прегледи по пријему

Први лекарски преглед по пријему лица лишеног слободe у Завод обавља се по правилу у року од 24 сата. Уколико је неко лице примљено током викенда, његов први лекарски преглед биће обављен првог наредног радног дана.

Први лекарски преглед по пријему се састоји од узимања анамнестичких података, анализе медицинске документације (уколико лице лишено слободe исту има уз себе), мерења висине и тежине, процене психичког стања, мерења крвног притиска и основног физикалног прегледа. Такође, у склопу првог прегледа врши се скрининг за туберкулозу, односно попуњава се „Упитник за откривање симптома туберкулозе“.

Здравствени картон се отвара при првом лекарском прегледу.

2.5.2.2. Прегледи по захтеву

Уколико лице лишено слободe сматра да је болесно и жели да се прегледа од стране лекара, оно се обраћа Служби за обезбеђење тако што се усмено изјављује да има потребу да посети лекара, о чему Служба за обезбеђење обавештава медицинског техничара, након чега се организује да лице прегледа лекар.

Када је у питању хитно стање позива се Служба за хитну медицинску помоћ или се врши спровођење у Општу болницу у Новом Пазару.

Медицинско особље тврди да се по утврђеној процедури, лице лишено слободe које сматра да је болесно и жели да се прегледа, доводи до лекара на преглед најксније у року од једног дана од момента када је тражио преглед, сем викендом и празником када се преглед обавља првог наредног радног дана.

Уколико је потребно извршити специјалистички преглед у здравственој установи ван Завода, преглед се обавља у Општој болници у Новом Пазару, а по потреби у терцијарним здравственим установама – клиничким центрима у Крагујевцу или Београду. Сарадња са Општом болницом у Новом Пазару оцењена је као добра. Потребни специјалистички прегледи и друге дијагностичке процедуре обезбеђују се у овој здравственој организацији по претходном заказивању.

2.5.2.3. Прегледи у посебним случајевима

Како је лекар у Заводу запослен од почетка фебруара 2017. године, до сада није имао прилике да прегледа осуђеног пре одређивања мере усамљења, нити да посебно надзире његово здравствено стање током извршења мере. Такође, лекар није имао прилике да посебно надзире здравствено стање лица смештених под појачан надзор. Напоследку, лекар није имао прилике да прегледа осуђеног пре извршења мере упућивања у самицу, нити да га прегледа свакодневно током извршења мере.

Лекар током свог досадашњег рада у Заводу није имао случај примене средстава принуде, а у време посете медицински техничар није био у Заводу, тако да тиму НПМ није дат на увид посебан протокол – евиденција у којој би се евидентирали медицински налази прегледа ових лица.

Током досадашњег радног ангажмана лекар није имао ни један случај да осуђени одбија храну или воду. Лекар није познато да ли постоји посебни протокол – евиденција у којем се бележе ови случајеви (види препоруку под 2.5.1.3.).

2.5.3. ЛЕЧЕЊЕ И ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

2.5.3.1. Лечење и интервенције у Заводу

У Заводу се пружају лекарски прегледи из домена опште медицине. Завод организује добровољно тестирање на крвно – преносиве болести (хепатитис Б и Ц и ХИВ) тако што се заинтересовани упућују у Општу болницу. У Заводу се даје ампулирана терапија и врше се мања превијања.

Лекар не прегледа свакодневно осуђеног који је болестан, већ то чини на захтев тог лица.

2.5.3.2. Лечење и интервенције ван Завода

Лица лишена слободе се упућују на лечење или интервенцију ван Завода у оближњу здравствену установу, у случајевима када здравствену заштиту није могуће обезбедити у Заводу, као и у случајевима тешких акутних обољења која изискују хируршки третман. За акутна и ургентна стања збрињавање се врши без заказивања, а у осталим случајевима специјалистички преглед и/или друге услуге се заказују. Здравствене установе никада нису одбиле пријем лица лишених слободе ради остваривања њихове здравствене заштите, али се дешава да се заказани прегледи одлажу због недовољног броја службених лица у Заводу за спроводе.

Лица лишена слободе се упућују на лечење или интервенцију у Специјалну затворску болницу, у случајевима акутних психотичних поремећаја и у другим случајевима. Наводи се да је ова сарадња добра и да пацијент претходно бива прегледан у Општој болници у Новом Пазару, а да се предлог за упућивање у Специјалну затворску болницу у Београду формулише на основу налаза специјалисте.

2.5.3.3. Стоматолошка заштита

Стоматолошка заштита се пружа искључиво ван Завода и то у Дому здравља или, на лични захтев и о сопственом трошку, у приватној стоматолошкој пракси. Нема доступних података о броју лица којима су пружене стоматолошке услуге.

2.5.3.4. Лечење душевно оболелих лица, лица која болују од заразних и болести зависности

Према наводима лекара, у Заводу су смештена поједина душевно оболела лица. Уколико се укаже проблем таква лица се упућују на специјалистички преглед у Општу болницу у Новом Пазару, а по савету психијатра и у Специјалну затворску болницу у Београду.

Током првог лекарског прегледа по пријему у Завод лекар обраћа посебну пажњу да ли је прегледано лице душевно оболело (лице са менталним сметњама).

2.5.4. ПОСЕБНИ АСПЕКТИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

2.5.4.1. Заразне болести

По наводима лекара, процена је да у Заводу нису смештени особе оболеле од хепатитиса Б, док је смештено 4 оболелих од хепатитиса Ц; такође, процена је да актуелно нема смештених оболелих од ХИВ-а. По наводима лекара, оболели од заразних болести у Заводу се не издвајају приликом смештања.

2.5.4.2. Болести зависности

По наводима лекара у Заводу се налази изванредан број некадашњих зависника од психоактивних супстанци, али њихов број није познат. У Заводу не постоји посебно одељење за одвикавање од психоактивних супстанци.

2.5.4.3. Повређивања

У Заводу се не води посебна евиденција о повредама лица лишених слободе (види препоруку под 2.5.1.3.).

По наводу лекара, од почетка фебруара 2017. године ни у једном случају није дошла до знака или индикације да се са лицима лишеним слободе поступа насилно.

Од почетка фебруара 2017. године, по наводу лекара, није било случајева примене мера принуде тако да у вези са тим нису сачињавани било какви лекарски извештаји.

2.5.4.4. Штрајк глађу

Под лицем које штрајкује глађу у Заводу подразумева се лице које је објавило да штрајкује глађу. Лекар до сада (од почетка фебруара 2017. године) није имао овакву ситуацију. Лекару је познато да је, када неко лице штрајкује глађу, потребно да обавља његов преглед свакодневно.

2.6. Надзор над радом здравствене службе

Надзор над стручним радом здравствене службе, односно лекара у Заводу, Министарство надлежно за здравство није обавило.

27.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>Министарство здравља није обавило надзор над стручним радом здравствених радника у Заводу.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Комитет препоручује да инспектори Министарства здравља редовно врше преглед свих аспеката функционисања затворских служби здравствене заштите у свим установама.⁸⁸</i></p> <p><i>Спољна провера квалитета стручног рада може бити редовна и ванредна. Редовну спољну проверу квалитета стручног рада организује и спроводи Министарство, на основу годишњег плана провере квалитета стручног рада који доноси министар. Ванредну спољну проверу квалитета стручног рада спроводи Министарство на захтев грађанина, привредног друштва, установе, организације здравственог осигурања и државног органа. Захтев из става 3. овог члана подноси се Министарству, које разматра захтев и о утврђеним чињеницама обавештава подносиоца захтева.⁸⁹</i></p> <p><i>Стручни рад Специјалне затворске болнице и здравствених служби у заводима надзире министарство надлежно за послове здравља.⁹⁰</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>Министарство здравља ће извршити спољну проверу квалитета стручног рада здравствених радника у ОЗ Нови Пазар.</p> <p>Министарство здравља ће примерак извештаја о провери квалитета доставити Националном механизму за превенцију тортуре.</p>

⁸⁸ Извештај Влади Републике Србије о посети Европског комитета за спречавање мучења и нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања *CPT/Inf* (2015) 60, пар. 85.3.

⁸⁹ Закон о здравственој заштити, чл. 208. ст. 1. – 4.

⁹⁰ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 276.